

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри ІАІАС
доктор історичних наук, професор
_____ Василь ОРЛИК
«_____» _____ 2020 р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему
«Інформаційні технології та ресурси в нумізматиці»

Виконав здобувач вищої освіти
_____ курсу, групи _____
ОПП «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа»
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа»
_____ ЛУЗАНОВА Анна
«_____» _____ 2020 р.

Керівник роботи
доктор історичних наук, професор

_____ Василь ОРЛИК
«_____» _____ 2020 р.

Рецензент
доктор історичних наук, професор
декан фізико-математичного факультету
ЦДПУ імені Володимира Винниченка
_____ Ренат РІЖНЯК

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ, МЕТОДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1 Історіографія проблеми.....	
1.2 Джерельна база.....	
1.3 Методи використання інформаційних технологій у нумізматиці.....	
РОЗДІЛ 2. ДОВІДКОВІ WEB-РЕСУРСИ З НУМІЗМАТИЧНИМ КОНТЕНТОМ	
2.1 Електронні енциклопедії та бібліотеки.....	
2.2 Спеціалізовані нумізматичні сайти.....	
РОЗДІЛ 3. НУМІЗМАТИЧНА СКЛАДОВА МУЗЕЙНИХ САЙТІВ	
3.1 Українські музейні установи.....	
3.2 Британський музей.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена інтенсивним розвитком інформатизації суспільства в останні десятиріччя, зростанням ролі інформаційних (інформаційно-комунікаційних) технологій у суспільному житті й перетворенням мережі Інтернет в основне джерело інформації та важливий інструмент у наукових дослідженнях. Ми повністю підтримуємо тезу про те, що сьогодні «людство переживає науково-технічну революцію, в якості матеріальної основи якої служить електронно-обчислювальна техніка. На базі цієї техніки з'являється новий вид технологій – інформаційні. До них належать процеси, де «вихідним матеріалом» і «продукцією» є інформація. Зрозуміло, що інформація, яка переробляється, зв'язана з визначеними матеріальними носіями, отже, ці процеси включають також переробку речовини і переробку енергії. Але останнє не має істотного значення для інформаційних технологій. Головну роль тут грає інформація, а не її носій. Як виробничі, так і інформаційні технології виникають не спонтанно, а в результаті технологізації того чи іншого соціального процесу, тобто цілеспрямованого активного впливу людини на ту чи іншу область виробництва і перетворення її на базі машинної техніки»¹. Не залишилася обабіч цих процесів і нумізматики – спеціальна галузь історичної науки, яка вивчає монети та монетні і монетно-речові скарби. У «Словнику української мови» нумізматики визначається як точна наука, яка «спирається на матеріальні релікти минулого, знахідки монет»². Зрозуміло, що розвиток даної галузі знань неможливий без активного впровадження інформаційних технологій та розвитку нумізматики інформаційних ресурсів. Український науковець О. Шевчук цілком слушно наголошує, що «внаслідок сучасної тотальної інформатизації державного управління та суспільства

¹ Інформаційні технології. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97 (Дата звернення: 02.09.2020).

² Нумізматики. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970—1980. Т. 5. С. 455.

комп'ютер, який має доступ до глобальної інформаційної мережі, перетворюється із засобу для редагування і друкування текстів на зручний інструмент для реалізації тонких джерелознавчих методик. Власне й самі WEB-ресурси стають вагомим джерелом для історичних досліджень, зокрема й нумізматичних та боністичних»³. Усі ці фактори і зумовили вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: дослідити нумізматичні Інтернет-ресурси та інформаційні технології, які використовуються нумізматичці.

Дана мета дослідження конкретизується наступними дослідницькими завданнями:

1. Вивчити сучасний стан наукової розробки теми та основну джерельну базу дослідження.
2. Проаналізувати проблеми використання програмного забезпечення для організації електронних колекцій монет, графічні редактори та можливості використання даного софту у нумізматичних дослідженнях.
3. Дослідити сучасні довідкові нумізматичні Web-ресурси.
4. Проаналізувати вітчизняні музейні нумізматичні онлайн-колекції.
5. Дослідити зарубіжні музейні нумізматичні онлайн-колекції.
6. Визначити перспективні напрямки використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматичці.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що нами вперше здійснюється комплексний аналіз довідкових і музейних нумізматичних Web-ресурсів та їхнього інформаційного потенціалу для наукових досліджень.

Об'єкт дослідження: Сучасні інформаційні технології та Інтернет-ресурси.

Предмет дослідження: інформаційні технології, які використовуються нумізматичці, а також нумізматичні довідкові та музейні Інтернет-ресурси.

³ Шевчук О. Інформаційні можливості сайту Національного Банку України в дослідженні проблем історії грошового обігу в Україні. *Соціум. Документ. Комунікація*. № 8. Серія: Історичні науки. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 2019. С. 322.

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження та розв'язання окреслених дослідницьких завдань нами використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема, компаративний, аналізу та синтезу, класифікації, евристичний та ін.

Практичне значення дослідження. Основні положення дослідження можуть бути використані при викладанні курсів з історичної інформатики, «Спеціальних історичних дисциплін», «Управління інформаційними ресурсами», «Зв'язки з громадськістю, PR – технології та реклама в інформаційній сфері» для здобувачів ЗВО, що навчаються за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», а також для музейних працівників, які займаються створенням та модеруванням офіційних сайтів музейних установ.

Публікації. Із теми магістерської роботи нами написано й опубліковано 2 статті та 1 тези, зокрема, нами у співавторстві з проф. В.М. Орликом та проф. С.В. Орлик опублікована стаття «Інформаційний потенціал офіційних сайтів музеїв у нумізматичних дослідженнях та популяризації діяльності музейних установ» у фаховому виданні групи Б «Соціум. Документ. Комунікація.» (нам належить 30% тексту), одноосібна стаття «Інформаційні технології та ресурси в нумізматичці: стан наукового вивчення проблеми» у збірнику наукових праць ЦДПУ імені Володимира Винниченка «Наукові записки молодих учених». Окрім цього, ми взяли участь у Міжнародній науковій конференції «Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти», за результатами якої опублікували тези «Нумізматика на сайті Британського музею».

Зміст та структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

Обсяг основного тексту – 68 стор., список використаних джерел та літератури складає 121 найменування, 1табл., 10 рис., 7 додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, новизна, мета та завдання дослідження.

Перший розділ присвячений розгляду стану наукової розробки проблеми, аналізу джерельної бази дослідження, а також опису інформаційних технологій, які застосовуються в нумізматиці, та методів їхнього використання.

У другому розділі досліджувалися довідкові нумізматичні Web-ресурси, зокрема, електронні енциклопедії та бібліотеки, а також спеціалізовані довідкові нумізматичні сайти.

Третій розділ присвячений аналізу нумізматичної складової вітчизняних та зарубіжних музейних сайтів. Проведено порівняння офіційних сайтів ряду провідних музеїв України та Британського музею.

У висновках нашої кваліфікаційної роботи узагальнено результати дослідження, а також сформульовано його теоретичні та практичні підсумки, визначено перспективні напрямки використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ, МЕТОДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Історіографія проблеми

Стрімкий розвиток інформатизації суспільства в останні десятиріччя, призвів до того, що мережа Інтернет стала невід’ємною частиною не лише суспільного життя, як основного джерела інформації, а й обов’язковим інструментом для наукових досліджень. Ми цілком погоджуємося із твердженням І. Головацької про те, що «постійне використання інформаційних електронних ресурсів Інтернет стало необхідністю в усіх галузях людської діяльності. Інтернет-ресурси — це важливий фактор розвитку інтелектуального потенціалу, важливе джерело нової, соціально важливої інформації. Поширення сучасних інформаційних технологій вплинуло на всі сфери суспільного життя, стало глобальним фактором цивілізаційного розвитку»⁴. Учені, користуючись Web-ресурсами, знаходять необхідну літературу, вивчають результати наукових досліджень своїх колег зі всього світу. Зрозуміло, що такий важливий інформаційний ресурс як Інтернет, містить різнопланову інформацію з різних напрямків наукових досліджень, у тому числі й з нумізматики. Ця інформація міститься на різноманітних вітчизняних та зарубіжних сайтах. Такі Web-ресурси стали важливою частиною джерельної бази нумізматичних досліджень.

Враховуючи такі тенденції в розвитку джерельної бази та появу ряду псевдонаукових та фейкових Інтернет-джерел, науковці змушені були звернути увагу на теоретико-методологічні проблеми використання Web-ресурсів в наукових, зокрема, нумізматичних дослідженнях. Ця проблема особливо активно вивчається, активно вивчається протягом останнього десятиліття.

⁴ Головацька І. Особливості використання Інтернет-ресурсів бібліотеками Галичини // Вісник Книжкової палати. 2009. № 4. С.23-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2009_4_10 (Дата звернення: 02.10.2020).

Серед корпусу праць, присвячених проблемам використання Web-ресурсів у нумізматичних дослідженнях, особливо місце посідають праці В. Орлика, В. Коцура, С. Орлик, І. Хромової, О. Швець та О. Шпортун.

Так, зокрема, проф. В. Орлик, досліджуючи інформаційний потенціал Web-ресурсів у нумізматичних дослідженнях, зокрема, нумізматиці держав Хрестоносців, звернув увагу на джерелознавчі можливості Інтернет-аукціону eBay (США), нумізматичної торгівельної площадки Vcoins та сайту, присвяченого східним монетам Zeno. Учений указує, що «залучення таких різнопланових джерел – монет, фотографій монет із їхніми метрологічними характеристиками, дало змогу зробити ряд висновків, у тому числі й стосовно динаміки зміни ваги монет графства Едеси. Окрім цього використання подібних Web-ресурсів дозволяє здійснити якісні реконструкції рідкісних чи навіть унікальних монет, яких сьогодні відома лише обмежена кількість екземплярів, провести штемпельний аналіз, дослідити іконографію та палеографію монет»⁵. Окрім цього, В. Орлик торкнувся і проблеми використання джерел інформації, які «містяться на різноманітних форумах, присвячених пошукові монет за допомогою метало детекторів»⁶, зокрема, для складання топографії монетних знахідок як одного з основних нумізматичних джерел. Стосовно даної проблеми, науковець цілком слушно наголошує, що до відомостей з подібних Інтернет-ресурсів, як джерела «інформації необхідно ставитися дуже обережно, багато фактів пере перевіряти, за можливості по декілька разів. Практика свідчить, що пошуковці, вони ж, зазвичай, продавці монет, інколи умисно не вказують вірних топографічних даних, обмежуючись більш загальними, як правило, область і район відповідно до адміністративно-територіального поділу України»⁷. Проф. В. Орлик у спільній статті з проф. С. Орлик, досліджуючи теоретико-методологічні та джерелознавчі аспекти економічної історії України,

⁵ Орлик В.М. (2013). Інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях (на прикладі монет держав Хрестоносців). Матеріали наукової конференції з міжнародною участю «Архівознавчі та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі». м. Київ, 14 берез. 2013 р., Київ, 2013. С. 129-133.

⁶ Там само.

⁷ Там само.

зокрема, історії грошового обігу, торговельних зв'язків та ін., аналізуючи Інтернет-ресурси «скарбошукачів», наголошують, що використання таких джерел «інформації потребують спеціального методологічного інструментарію для наукового використання»⁸. Учені наголошують, що «найбільш вдалу концепцію використання таких «нових», не типових для науковців ХХ ст., інформаційних джерел розробили польські вчені, зокрема А. Димовські»⁹.

Значний вклад у розвиток досліджень проблем використання нумізматичних Інтернет-ресурсів зробив проф. В. Коцур. Учений, аналізуючи актуальні напрями та організаційні засади сучасних досліджень середньовічної нумізматички, цілком слушно вказує, що «впровадження Інтернет- та комп'ютерних технологій в нумізматичку, археологію, музейну справу»¹⁰ є одним із основних напрямків вітчизняної нумізматички на початку ХХІ ст. Також учений, досліджуючи методологічні проблеми сучасних нумізматичних досліджень, зокрема, матеріалів «чорної археології», яка міститься на різноманітних Web-ресурсах, акцентує увагу на тому, що «надзвичайно важливим сьогодні є пошук нових методологічних підходів до використання вищезгаданих джерел у наукових дослідженнях з урахуванням правових, науково-етичних складників»¹¹. Учений наголошує, що, незважаючи на ряд негативних аспектів, дослідники все ж змушені не ігнорувати матеріали Web-ресурсів «чорних археологів», адже «монети з «чорних» розкопок, зберігаючи свою автентичність, слугують вагомим джерелом у вивченні штемпельних різновидів та їх поєднань, технологій виготовлення монет, є важливим під кутом вимірювань та металографії сплавів металів, а також дослідження явища фальсифікації засобів грошової оплати у минулому. Окрім цього, такі монети

⁸ Орлик В.М., Орлик С.В. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. *Універсум історії та археології*. 2019. Том. 2 (27) Вип 2. Дніпро. С.11. С.5-27 doi 10.15421/26190201

⁹ Там само.

¹⁰ Коцур В.П. (2013). Актуальні напрями та організаційні засади сучасних досліджень середньовічної нумізматички в Україні. *Наукові записки з української історії: Зб. наук. статей*. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький. С.3– 8. (С.4)

¹¹ Kotsur V. (2016). Methodological issues of modern numismatic research: materials of “black” archeology and scientific research. *Forum Numizmatyczne: Peniadz i mennice*. №1. С.7–9 (9).

збагачують нумізматику новими різновидами й типами монет»¹². Проф. В. Коцур цілком солідарний із проф. В. Орликом «щодо важливості та високої ефективності використання Інтернет-ресурсів у нумізматичних дослідженнях, зокрема у фіксації монетних знахідок, вивчення рідкісних монет засобами міжнародних аукціонів в мережі Інтернет, використання баз даних для дослідження штемпельних різновидів монет, а також сайтів наукових товариств, Інтернет форумів, тощо»¹³.

Проблемі використання інформаційних технологій та Інтернет-ресурсів в нумізматичній присвячено декілька статей української дослідниці І. Хромової. Так, зокрема, вчена розглянула основні засоби (програмне забезпечення) для організації електронних колекцій монет, зокрема, програми «Numizmatik_Ru 1.01», «N-CAT (Numismatic Database Management for the Historian and Collector)», «Euro Coin Assistant», «So Many Euros», «Coin Manage», «TatNumizmat 1.6», «Сейф Нумизмата v1.6», «Collmate», «Coins Collector 2», «Cabinet», «Нумізмат», «Collection Studio», «Coin Organizer Deluxe», «Coin Manage 2007 Coin Collecting Software», «Coin Tracker», «Liberty Street CoinManage 9.0.1.», «Coins collector 2.6», «Helper Of Collector 1.2»¹⁴. Авторка, цілком слушно указує, що в організації електронних нумізматичних колекцій мають потребу не лише приватні колекціонери, а й музейні установи, зокрема Британський музей (The British Museum), електронна база якого «формується вже протягом 35 років», а «формування цієї електронної колекції — невід’ємна частина інвентаризації музейного фонду і спрямоване, за наголосом розробників, в першу чергу на розвиток наукових досліджень, що, підвищує вимоги до професійного підходу в укладанні інформаційного супроводу

¹² Там само.

¹³ Коцур В.П. Щодо проблеми використання матеріалів «чорної» археології в наукових дослідженнях з нумізматики. Тези доповідей IV міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки». 22-23 червня 2016 р. Кіровоград-Київ-Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 11.

¹⁴ Хромова І. Програмне забезпечення в нумізматичному дослідженні колекції / І. Хромова // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 2015. Ч. 25. С. 173-179. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sidptm_2015_25_16 (Дата звернення: 02.10.2020).

об'єктів колекції»¹⁵. Ми цілком підтримуємо дану тезу І. Хромової, адже детальне вивчення нумізматичної онлайн-колекції даної музейної установи, проведене нами, дозволяє стверджувати, що завдяки оцифрованій інформації Британського музею, «яка знаходиться на он-лайн сторінці музею, ми маємо можливість зануритися у вивчення нумізматичних колекцій, не виходячи з дому»¹⁶.

Також не можна залишити поза увагою й іншу статтю цієї української дослідниці, присвячену нумізматиці на українських музейних Інтернет-ресурсах. І. Хромова, проаналізувавши нумізматичну складову ряду вітчизняних музейних установ, цілком слушно вказує, що «доступнення музейних колекцій у світовій інформаційній мережі – не лише пропагування інтересу до історії серед широкої аудиторії, зацікавлення потенційних відвідувачів, а і розширення можливостей наукових досліджень без обмеження територіальних рамок»¹⁷.

Певні роздуми щодо online-діяльності музею Національного музею історії України знаходимо у публікації завідувача відділу науково-методичної роботи даного музею С. Купрієнка¹⁸. Автор обґрунтовує необхідність переведення деяких виробничих процесів у музеї в онлайн, зокрема впровадження процесного підходу. Проте, на жаль, С. Купрієнко концентрує увагу лише на організації виробничого процесу з підготовки методичних розробок та контролю «календаря дедлайнів завдань» та «календаря подій НМІУ», обґрунтовуючи, що завдяки використанню процесного підходу зменшуються

¹⁵ Там само.

¹⁶ Лузанова А. (2020). Нумізматика на сайті Британського музею. *Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти: тези доповідей I Міжнародної наукової конференції*, 13 травня 2020 р. Кропивницький: ЦНТУ. С.144-14

¹⁷ Хромова І. Нумізматика в музейних Інтернет-ресурсах України. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : 36. наук. пр. К.: Ін-т історії України НАНУ, 2013. Ч. 21: Електронні інформаційні ресурси. С. 203–207.

¹⁸ Купрієнко С. Онлайн музей? URL: https://www.academia.edu/35997748/%D0%9E%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9_An_online_museum (Дата звернення: 02.10.2020).

невиробничі витрати часу, адже «час – це гроші. Гроші відвідувачів»¹⁹. Проте запропонована ним схема не є орієнтованою на відвідувача. Вона орієнтована на внутрішній менеджмент музейної установи, а не на розширення онлайн роботи музею для відвідувачів і залучення їх до офлайн відвідин НМІУ після ознайомлення з матеріалами офіційного сайту.

Проблеми online-діяльності ряду вітчизняних та зарубіжних музеїв музею Національного музею історії України, зокрема інформаційного потенціалу офіційних веб-сайтів Національного музею історії України (далі – НМІУ), Одеського археологічного музею НАН України (далі – ОАМ), Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова (далі – ХІМ) та Британського музею (далі – БМ) у нумізматичних дослідженнях, розглядаються у нашій спільній з проф. В. Орликом та проф. С. Орлик статті²⁰. Автори доводять, що «що на офіційних сайтах Національного музею історії України, Одеського археологічного музею НАН України та Харківського історичного музею ім. М. Ф. Сумцова немає можливості для дистанційного ознайомлення з нумізматичною колекцією, як до речі, з іншими колекціями цих музеїв, тому для науковців дані Інтернет-ресурси можуть бути корисними лише для отримання попередньої інформації щодо предметів, які зберігаються в музейних установах, перед безпосередньою роботою у фондах»²¹. Незважаючи на те, що наша стаття була опублікована через 7 років після згаданої вище статті І. Хромової, на жаль, висновки останньої є актуальними і нині. Ми також змушені констатувати, що в 2020 р. сучасні вітчизняні «музейні Інтернет-ресурси спрямовані, переважно, на популяризацію та PR музейних установ і радше виконують функції зв'язків із громадськістю, а не є базою для наукових досліджень. Водночас офіційний сайт Британського музею зручний для

¹⁹ Там само.

²⁰ Орлик В., Орлик С., Лузанова А. Інформаційний потенціал офіційних сайтів музеїв у нумізматичних дослідженнях та популяризації діяльності музейних установ. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки. 2020. Вип.10. С. 320-335.

²¹ Там само.

науковців, адже передбачає дистанційну роботу з джерелами, що традиційно для європейських музейних та архівних установ»²².

Певні аспекти проблем використання пошукових систем у нумізматичних дослідженнях досліджувала О. Швець²³. Авторка зазначає, що сучасні науковці «мають змогу використовувати в режимі віддаленого доступу електронні бази даних, інтернет-енциклопедії, он-лайн та веб-ресурси, аукціони – все це значно розширило можливості дослідників»²⁴. Проте ефективність використання науковцями Інтернет-ресурсів, на думку дослідниці, обмежується нестачею «наукових пошукових систем – повномасштабних баз даних вітчизняних матеріалів, класифікованих за розгалуженою тематикою: орієнтацію історика на сайті і визначення рівня достовірності й наукової цінності матеріалів»²⁵.

Аналізуючи праці з проблем інформаційних ресурсів у нумізматичці, не можна залишити поза увагою публікації О. Шпортун. Авторка досліджувала вітчизняні нумізматичні Інтернет-ресурси в цілому²⁶, а також окремо сайт «auction.violity.com», який, на переконання О. Шпортун, є вагомим джерелом для проведення нумізматичних досліджень²⁷. Загалом дослідниця вказує, що «загальний аналіз провідних нумізматичних веб-сайтів України з боку використання Інтернет-сервісів свідчить про недостатнє використання сайтів цих сервісів»²⁸.

²² Там само.

²³ Швець О. (2015). Використання інформаційних ресурсів у нумізматичних дослідженнях. Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми нумізматички в системі допоміжних історичних дисциплін», 5-6 листопада 2015 р. Кіровоград–Київ–Переяслав-Хмельницький, 2015. С.15-18.

²⁴ Там само. С.15-16.

²⁵ Там само. С.16.

²⁶ Шпортун О. (2016). Нумізматичні веб-сайти України. Forum Numizmatyczne, Pieniadz I Mennice Studia I Materialy. № 1. Bialystok. С. 174-179

²⁷ Шпортун О. Проблеми використання сайту «Auction.violity.com» в нумізматичних дослідженнях. Збірник праць IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми нумізматички в системі допоміжних історичних дисциплін». 22-23 червня 2016 р. Кіровоград–Київ–Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 126.

²⁸ Шпортун О. (2016). Нумізматичні веб-сайти України. Forum Numizmatyczne, Pieniadz I Mennice Studia I Materialy. № 1. Bialystok. С. 178.

Відомий український нумізмат В. Нечитайло, який, на жаль, дуже рано пішов у засвіти²⁹, в процесі дослідження грошового обігу України-Гетьманщини також звернув увагу на інформаційний потенціал веб-ресурсів для дослідників указаної проблеми. Учений, проаналізувавши різнопланові інформаційні ресурси: електронні аукціони, нумізматичні форуми, електронні енциклопедії та соціальні мережі, дійшов висновку, що «попри наявні недоліки, специфічні риси та певні ризики у використанні, електронні WEB-ресурси все ж мають вагомий інформаційний та науковий потенціал у дослідженні особливостей грошового обігу Гетьманщини, їх вивчення зумовлює можливість введення до наукового обігу фактів та нових даних, що допоможуть виявити раніше невідомі сторінки цього періоду в історії України, а також конкретизувати вже частково висвітлені попередниками моменти»³⁰.

Найбільшою кількістю інформації про історію грошового обігу володіє сайт Музею Грошей Національного Банку України³¹, що є логічним, адже основними напрямками діяльності цього музею є не лише інформуванні відвідувачів про історію національної грошової одиниці – гривні, а і заходи та проекти, спрямовані на підвищення довіри до неї, заходи боротьби проти шахрайства, а також проекти, пов'язані із підвищенням фінансової грамотності українців. О. Шевчук, дослідивши статистику популярності веб-сайту НБУ, «обсяги трафіку, географія аудиторії, ключові пошукові фрази можуть бути проаналізовані за допомогою інструментарію служби Google – GoogleAnalytics»³², дійшов висновків про те, що «незважаючи на певні недоліки, офіційний сайт НБУ має значний інформаційний потенціал для дослідження історії грошового обігу в Україні. Так, зокрема, на сайті міститься

²⁹ У пам'ять про Валерія Нечитайла – романтика щонайсміливіших ідей. *Український нумізматичний щорічник*. Вип.4. 2020. С.217-222.

³⁰ Нечитайло В.В. (2019). Інформаційний потенціал Інтернет-ресурсів у вивченні проблем грошового обігу України-Гетьманщини. *Соціум. Документ. Комунікація*: збірник наукових статей. Серія «Історичні науки». Вип. 7. С. (152) 141-159.

³¹ Музей грошей Національного Банку України. Офіційна сторінка. URL: <https://museum.bank.gov.ua/museum/> Назва з екрану. (Дата звернення: 02.10.2020).

³² Шевчук О. (2019). Інформаційні можливості сайту Національного Банку України в дослідженні проблем історії грошового обігу в Україні. *Соціум. Документ. Комунікація*. Серія: Історичні науки. Вип.8. С. 323.

архів рішень з монетарної політики (Архів рішень з монетарної політики, 2019). Щоправда, облікові ставки зафіксовані з 25.06.1992 р., а рішення НБУ щодо облікових ставок – з 15.04.2014 р. Досить інформативними є статистичні матеріали сайту, зокрема, такі макроекономічні показники за 2018-2019 рр., як ціни (індекси споживчих цін, базовий індекс споживчих цін та індекси цін виробників промислової продукції) (Макроекономічні показники, 2019)»³³.

Таким чином, проблема інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці є досить актуальною серед дослідників. Усі вони відзначають значний інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізMATичних дослідженнях, проте змушені констатувати про недостатню розвиненість даного сегменту вітчизняного Інтернету, ряд недоліків музейних сайтів та указують на необхідність розроблення методологічних підходів для користування WEB-ресурсами у якості джерела наукових пошуків у галузі нумізматики. Загалом практично всі автори, праці яких ми проаналізували, вважають досить перспективним створення музейних онлайн-колекцій та спеціалізованих нумізMATичних сайтів, матеріали яких мають містити інформацію про основні та допоміжні нумізMATичні джерела, а також розробку спеціального софту для створення віртуальних нумізMATичних колекцій.

1.2 Джерельна база

Такий важливий інформаційний ресурс як Інтернет містить різнопланову інформацію з різних напрямків наукових досліджень, у тому числі й з нумізматики. Ця інформація міститься на різноманітних вітчизняних та зарубіжних сайтах. Існує декілька видів класифікації сайтів, на нашу думку, найбільш вдалим є поділ сайтів за призначенням на п'ять груп, зокрема, 1) бізнес-сайти, 2) інформаційні сайти, 3) сайти соціальних мереж, 4) Web-портали та 5) сервісні сайти. Перші містять інформацію про компанії та їх послуги; другі – призначені для інформування відвідувачів, розповсюдження

³³ Шевчук О. (2019). Інформаційні можливості сайту Національного Банку України в дослідженні проблем історії грошового обігу в Україні. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки. Вип.8. С. 324-325.

новин, до них належать і тематичні сайти, енциклопедії, словники; треті – інтерактивні багатокористувацькі сайти, які заповнюють самі учасники мережі; четверті – універсальні сайти, через які ви можете отримати доступ до інших ресурсів Інтернету; а п'яті – сервісні сайти, пошукові системи (Google), сторінки електронної пошти, Web-форуми, Web-сховища даних (Skydrive), Web-сайти з управління документами (Google Docs), зберігання та обробка зображень (ImageShack, Photobucket), сховище відео (YouTube). Практично у всіх указаних п'яти групах сайтів містяться нумізматичні матеріали, зокрема, різнопланова інформація про монети, монетні та монетно-речові скарби, сурогатні гроші, грошовий обіг та ін. Проф. В. Орлик указує, що «на сьогодні існує величезна кількість нумізматичних сайтів, які якісно різняться своїми інформаційними можливостями. З одного боку, це частина любительських сайтів, а з іншого, – сайти нумізматичних товариств, нумізматичних магазинів та аукціонів, у тому числі й online. Нумізматичні сторінки є навіть у соціальних мережах... Саме тому пошукові системи не завжди дають списки сайтів, корисних для наукових досліджень»³⁴. За інформативністю ми поділили Web-ресурси на чотири групи: 1) довідкові ресурси, 2) музейні колекції, 3) нумізматичні аукціони та 4) нумізматичні форуми.

На нашу думку, необхідно зазначити, що у суспільстві сформувалися два розуміння нумізматики і відповідно формується дві основні групи інформаційних продуктів. Одне розуміння – «наукове, яке розглядає нумізматику як спеціальну галузь історичної науки, яка входить до комплексу історичних наук, спирається на свої специфічні джерела (перш за все монети і монетні скарби), має свій специфічний понятійно-категоріальний апарат і термінологію та здатну вирішувати складні питання, особливо в галузі економіки минулого»³⁵.

³⁴ Орлик В.М. Інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях (на прикладі монет держав Хрестоносців). Матеріали наукової конференції з міжнародною участю «Архівознавчі та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі». 14 березня 2013 р., м. Київ. Київ, 2013. С. 129.

³⁵ Потин В.М. Введение в нумизматику. Труды Государственного Ордена Ленина Эрмитажа. Т. 26. Ленинград: Искусство, 1986. С. 74 (69-160).

Друге розуміння нумізматики «склалося в сфері музейній та колекціонерській. У цьому сенсі нумізMATика – галузь історичних знань, що має справу не тільки з монетами, а й з іншими монетовидними предметами (медалями, жетонами, орденами, знаками), а також товаро-грошима і паперовими грошима. Такого роду предмети продовжують зберігатися в мюнцкабінетах, хоча галузі знань, які вивчають ці предмети, виділилися в такі відокремлені дисципліни, зокрема, історія медальєрного мистецтва, фалеристика, боністика»³⁶. В нашій роботі ми будемо використовувати термін «нумізMATика» переважно у першому значенні, тобто як спеціальну галузь історичної науки, і, відповідно, найбільшу вагу будемо акцентувати на довідкових та музейних Web-ресурсах, на яких представлені різні нумізMATичні джерела та нумізMATичні дослідження.

НумізMATичні джерела учені поділяють на дві групи: основні нумізMATичні джерела, що є одночасно нумізMATичними пам'ятниками (монети, монетні скарби, т. е. комплекси монет, і ті предмети, які пов'язані з виробництвом монет і їх обігом), і допоміжні нумізMATичні джерела – ті історичні джерела, які дозволяють доповнити наші знання і уточнити висновки, отримані при дослідженні основних нумізMATичних джерел.

До основних нумізMATичних джерел належать:

1. Окремі монети (включаючи їх різновиди – монети надзвичайних обставин, токени, грошові злитки). При цьому необхідно враховувати, що монета як історичний пам'ятник має свої специфічні особливості. Вона є, як правило, пам'ятником одночасно і речовим, і письмовим. Форма і спосіб карбування, склад металу і вага монети, зображення, нерідко високохудожнє виконання – все це дає такі ж цінні відомості, як імена правителів, назви міст, девізи і дати монетних легенд.

2. Монетні знахідки.

3. Матеріали та інструменти монетного карбування.

³⁶ Там же. С.74.

4. Вагові гирьки, призначені для зважування монет. Вони є не тільки цінними джерелами з метрології монет, ними також позначені номінали. Підбір гирьок, що використовувалися для перевірки ваги тих чи інших номіналів, дає відомості про склад грошового обігу.

Щодо допоміжних нумізматичних джерел, то науковці виділяють п'ять груп:

1. Так звані примітивні гроші, або товаро-гроші. Дані про них особливо важливі для вивчення початкових етапів монетного звернення або для періодів, коли товаро-гроші з тих чи інших причин використовувалися поряд з монетами.

2. Медалі, жетони, нагородні знаки. Використовування медалей і жетонів необхідно нумізматам при вивченні монет як предметів мистецтва, пам'ятних монет, техніки монетного карбування, діяльності тих чи інших граверів.

3. Печатки. Досліднику вони іноді важливі як прототипи монетних зображень, а також для пошуків аналогій в геральдичних зображеннях, написах і т. д.

4. Паперові грошові знаки. Вони необхідні при вивченні пізніх періодів історії грошового обігу.

5. Письмові джерела. «Це перш за все документи, пов'язані з монетним правом: документація монетних дворів, постанови про реформи монетної справи і грошового обігу, вальваціальні таблиці (попередники курсових бюлетенів), а також торгівельні рахунки, торгові, міські та митні книги, заповіти, акти купівлі-продажу, де зустрічаються назви монет, вказівки на співвідношення різних номіналів, на курс іноземних монет і т. п. Цікавий матеріал дають документи судових процесів над фальшивомонетниками»³⁷. У мережі Інтернет зустрічаються практично усі види згаданих вище нумізматичних джерел, проте найбільш репрезентовані «перші два джерела – власне монети та інформація про монетні знахідки»³⁸.

³⁷ Потин В.М. Введение в нумизматику. С.72.

³⁸ Орлик В.М. Інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях

Методологічно виважене використання Web-ресурсів дозволило ряду сучасних вітчизняних та зарубіжних учених здійснити не лише дослідження тієї чи іншої наукової проблеми в нумізматиці, а й подекуди здійснити справжні наукові відкриття. Серед корпусу таких дослідників ми можемо назвати А. Димовського³⁹, В. Коцура⁴⁰, А. Крижанівського⁴¹, М. Місльчарека⁴², К. Мизгіна⁴³, М. Мойсеєнка⁴⁴, М. Ніколаєва⁴⁵, В. Орлика⁴⁶, О. Потильчака⁴⁷ та ін.

У нашій роботі основними джерелами дослідження стали спеціалізовані нумізматичні програми (софт) та ресурси в мережі Інтернет, зокрема довідкові та музейні Web-ресурси, інформацію яких можна використовувати в нумізматичних дослідженнях.

³⁹ Dymowski A. Nummi serrati, bigati et alii. Coins of the Roman Republic in East-Central Europe north of the Sudetes and the Carpathians. – Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2016.; Dymowski A. Znaleziska monet rzymskich z terenu Polski rejestrowane w pierwszych latach XXI wieku. Aspekty źródłoznawcze. – Eternum: Zielona Góra, 2011.

⁴⁰ Орлик В., Коцур В., Цыганенко Л. Клад ольвийских монет «борисфенов», найденный в Городищенском районе Черкасской области весной 2018 года. // Acta Archaeologica Lodziensia, 2019. – 65. – С.39-50. DOI: <https://doi.org/10.26485/AAL/2019/65/4>

⁴¹ Крижанівський А. Визначення ступенів рідкості при складанні каталогу на прикладі монет Галицької Русі XIV-XV ст. //Український нумізматичний щорічник. – Вип. 3. – 2019. – С.67–76. URL: <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2019-3-67-76>

⁴² Mielczarek, M., & Orlyk, V. (2019). New find of Olbian coins. Tarashcha district, Kyiv region, Ukraine. *Skhidnoievropejskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 13, 33-39. doi: 10.24919/2519-058x.13.190763

⁴³ Myzgin K. Roman Republican Coins and Their Imitations from the Territory of Ukraine and Belarus. Warszawa. 2017. 290 p.

⁴⁴ Мойсеєнко М. Хронологія знахідок в Україні срібляників типу IV Володимира Святославича. Український нумізматичний щорічник. Вип.2. 2018. С.32–42

⁴⁵ Ніколаєв М. Ономастика та просопографія у відновленні монетних монограм (на прикладі Ольвії IV ст. до н. е.). //Український нумізматичний щорічник. – Вип. 3. – 2019. – С.5-27. URL.: <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2019-3-5-27/>

⁴⁶ Орлик В. Топографія знахідок в Україні монет держави Тевтонського ордену в Пруссії та її Лівонського відділення (зведені відомості по областях). //Український нумізматичний щорічник. – Вип.1. – Переяслав-Хмельницький. – 2017. – С.37-74; Орлик В. Нумізматичні свідчення торговельних та військових зв'язків руських земель Великого князівства Литовського з державою Тевтонського ордену в Пруссії. //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. – №1 (136). – 2018. – С.54-59; Орлик В. До питання ідентифікації монет Банату Северин із зображенням чоловічої фігури та хреста у щиті під короною. // Український нумізматичний щорічник. – Вип.2. – 2018. – С.81–93. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2018-2-81-93> .

⁴⁷ Потильчак О. Мідна російська монета у грошовому обігу Правобережної України у XVIII ст. (на матеріалах нумізматичних знахідок 2017 року з Трушків на Білоцерківщині). // Український нумізматичний щорічник. – Вип.2. – 2018. – С.119-131. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2018-2-119-13>

1.3 Методи використання інформаційних технологій у нумізматиці

Однією із важливих методологічних парадигм є чітке визначення понятійно-категоріального апарату дослідження. Дефініція «інформаційні технології» увійшла до звичних термінів сьогодення, її використовують як фахівці, так і звичайні користувачі комп'ютерної техніки. Проте, як справедливо вказує А. Драгуцан, «питання про те, що таке інформаційні технології багатьох може поставити в глухий кут»⁴⁸. В. Гужва ще 2001 р. вказував, що «інформаційна технологія — це система методів і способів збору, передачі, накопичення, опрацювання, зберігання, подання і використання інформації»⁴⁹. У підручнику «Інформаційні системи і технології на підприємствах» дану дефініцію автори визначають наступним чином: «Інформаційна технологія - це система методів, процесів та способів використання обчислювальної техніки і систем зв'язку для створення, збору, передачі, пошуку, оброблення та поширення інформації з метою ефективної організації діяльності людей»⁵⁰. Окрім цього, автори згаданого підручника, як і багатьох інших науковців, використовують визначення терміну «інформаційні технології» відповідно до визначення Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), вказуючи, що «це комплекс взаємопов'язаних наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації праці людей, зайнятих обробкою та зберіганням інформації, обчислювальну техніку, методи організації взаємодії з людьми та виробничим обладнанням, їх практичне застосування, а також пов'язані з цим обробленням соціальні, економічні і культурні проблеми»⁵¹.

⁴⁸ Драгуцан А. Що таке інформаційні технології. URL: <http://apeps.kpi.ua/shcho-take-informatsiini-technologii/en> (Дата звернення: 22.10.2020).

⁴⁹ Гужва В. М. Інформаційні системи і технології на підприємствах: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. С.19.

⁵⁰ Плєскач В.Л., Затонацька Т.Г. Інформаційні системи і технології на підприємствах. Підручник. К., 2011. 718 с. URL: https://pidru4niki.com/1497110247709/informatika/informatsiyni_tehnologiyi (Дата звернення: 22.11.2020).

⁵¹ Там само.

Сучасний розвиток різних галузей знань тісно пов'язаний із використанням інформаційних технологій, і така спеціальна галузь історичної науки як нумізматики не залишилася осторонь технологічного прогресу.

Практично кожен із дослідників нумізматики та історії грошового обігу має вільно володіти комп'ютерною технікою та відповідним програмним забезпеченням. Для реалізації багатьох дослідницьких проектів у сфері нумізматики на сьогодні неможливо обійтися без використання електронних бібліотек, електронних енциклопедій та спеціалізованих довідкових нумізматичних сайтів. Саме тут і поєднується використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів користувачами, у тому числі й науковцями. Відомий український нумізмат В. Нечитайло наголошував, що «що майже кожне нумізматичне дослідження неможливе без визначення (ідентифікації) використаних у процесі його виконання монет, яке поєднує встановлення її емітента, правителя, приналежності до продукції певного монетного двору та монетного майстра»⁵². Тому використання різноманітних довідкових сайтів із нумізматичним контентом дозволяє якісно і досить швидко вирішувати проблеми із ідентифікацією монети. Проте це одна із складових використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів. Ряд дослідників, оволодівши методами інформаційних технологій, перекладають їхнє використання на спеціальні нумізматичні методи. Так, зокрема, це є досить ефективним під час проведення штемпельних аналізів. Оцифровані зображення монет одного типу за допомогою графічних редакторів Corel Draw чи Adobe Photoshop при дотримання чіткого алгоритму дій дозволяють порівняти аверси та реверси монет і визначити які з них були карбовані одним монетним штемпелем, що дозволяє побудувати штемпельні ланцюжки. Саме завдяки оцифруванню зображень монет можна реконструювати іконографію монети за декількома зображеннями, які збереглися лише фрагментарно та ін.

⁵² Нечитайло, В. В. Грошовий обіг на території Гетьманщини (1648-1764 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / В. В. Нечитайло ; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди. - Кропивницький ; Переяслав-Хмельницький, 2019. – 250 с. URL.: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/8897> (Дата звернення: 22.11.2020).

Окрім цього, необхідно врахувати й той факт, що розвиток інформаційних технологій забезпечив створення спеціального програмного забезпечення (софту) для нумізматів, що дозволяє організовувати електронні колекції як окремих осіб, так і музейних установ, забезпечувати до них доступ дослідників, що безперечно сприяє підняттю наукових досліджень на новий, якісно вищий рівень. Це спеціальні програми «N-CAT (Numismatic Database Management for the Historian and Collector)», «Numizmatik_Ru 1.01», «Coin Manage», «TatNumizmat 1.6», «Euro Coin Assistant», «So Many Euros», «Cabinet», «Collmate», «Coin Manage 2007 Coin Collecting Software», «Coins Collector 2», «Coin Organizer Deluxe», «Coin Tracker», «Сейф Нумізмата v1.6», «Liberty Street CoinManage 9.0.1.», «OpenNumismat 1.6.1», «Нумізмат», «Collection Studio», «Coins collector 2.6», «Helper Of Collector 1.2», «Світові монети: ЄВРО, Канада, США та інші», «Coinoscope: Identify coin by image», «EuroCoins», «Pocket Coins Collection», «US Coins», «Maktun: Coin search by photo», «My Pesetas», «CoinDetect: Euro coin detector», «German Coins», «The Numismatist», «Bullion Test», «Imperial Russian Coins», «Coins of Poland», «Euro Coin Collection», «Монеты стран бывшего СССР», «My Euros», «EURik: Euro coins», «2 Euro», «My 2Euros» та ін.

Зупинимось детальніше на деяких із них.

Так, зокрема, програма «N-CAT», розроблена для управління базами істориками та колекціонерами, тобто інформаційний продукт розрахований на науковців, так і на звичайних користувачів⁵³.

Більш широкий контент має програма «Collection Studio 3.65», адже розрахована не лише на нумізматів, але й на поціновувачів «банкнот, поштових марок, плакатів, дисків, фільмів та ін. Вона дозволяє відобразити всю колекцію в одному списку або частково в залежності від критерію вибірки та сортування. Легкі для використання інструменти допомагають швидко і зручно вносити зміни і доповнення в базу вашої колекції, дозволяючи насолоджуватися

⁵³ N-CAT. URL.: <https://code.google.com/archive/p/n-cat/> (Дата звернення: 02.10.2020).

дивовижним світом колекціонування»⁵⁴. Проте значним недоліком цієї російської програми є те, що вона може працювати лише на «ОС: Windows 95/98/Me/NT/2000/XP/2003/Vista/7»⁵⁵.

Досить надійною та зручною є програма «OpenNumismat», що вийшла на ринок у січні 2012 р.⁵⁶ Це безкоштовне програмне забезпечення для колекціонерів монет з відкритим кодом, за його допомогою можна організувати та керувати своєю нумізматичною колекцією, зокрема, створювати каталог монет, списки бажань, переглядати статистику колекції та ін. Даний софт дозволяє імпорт даних з «CoinsCollector, Numizmat 2, Cabinet, CoinManage 2011, 2013, 2015, Collection Studio 3.65 та Numizmatik_Ru»⁵⁷. Досить позитивним є той факт, що розробники запропонували користувачам широку мовну лінійку, зокрема, англійську, українську, польську, російську, німецьку, іспанську, французьку, угорську, португальську, грецьку, чеську, італійську, каталонську та голландську. Програма працює на «Cross-platform: Windows, Linux, Mac OS X»⁵⁸. Також досить позитивним є те, що даний софт дозволяє «переглядати свою колекцію в будь-якому веб-переглядачі, включаючи мобільний (iPhone, Android)»⁵⁹. Остання версія програми Version 1.8.8 вийшла 05.10.2020.

Досить цікавою для ідентифікації монет є програма «Coinoscope: Identify coin by image» – візуальна пошукова система для монет. Розробники даного софту вказують, що «Coinoscope спрощує ідентифікацію монет - просто зніміть зображення монети камерою телефону, і програма покаже вам список подібних монет. Клацніть на монету, щоб побачити додаткову інформацію у веб-браузері вашого телефону. Збережіть результати пошуку та створіть свою колекцію

⁵⁴ Collection Studio 3.65 URL: <http://82.200.204.13/node/275835/> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁵⁵ Там само.

⁵⁶ OpenNumismat безкоштовна програма з відкритим доступом для колекціонування монет. URL.: <http://opennumismat.github.io/uk/news/> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁵⁷ OpenNumismat 1.6.1 URL.: <http://www.geardownload.com/hobby/opennumismat.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁵⁸ Там само.

⁵⁹ OpenNumismat безкоштовна програма з відкритим доступом для колекціонування монет. URL.: <http://opennumismat.github.io/uk/> (Дата звернення: 02.10.2020).

фотографій монет»⁶⁰. Станом на грудень 2020 р. існує поточна версія програми 1.8.6, оновлена 30.10.2020. Софт працює на ОС Android 4.1 та більш нових версіях.

Серед спеціальних програм для ідентифікації монет не можна залишити поза увагою безкоштовну програму «Maktun: Coin search by photo». Даний софт дозволяє користувачам користуватися наступними функціями:

«- Розпізнати монети за фотографією з телефону. Maktun вже визнає близько 200 000 типів монет.

- Отримати детальну інформацію про монету: країна, номінальна вартість, роки карбування, номер каталогу, серія, вага, розміри та інші деталі.

- Створюйте і керуйте колекцією монет.

- Завжди майте свою колекцію. Навіть без підключення до Інтернету.

- Зберігайте фотографії монет.

- Керувати списками «Захотіть в Exchange», «Хочете купити» і «Хочете продати».

- Отримати приблизну вартість монети.

- Доступ до своєї колекції з усіх своїх пристроїв»⁶¹.

Досить цікавою і корисною для нумізматів, особливо початківців, є програма «Bullion Test». Даний інформаційний продукт «пропонує дешевий і простий у використанні метод для виявлення підроблених злитків монети, досліджуючи їх резонансні частоти»⁶², які визначаються за допомогою мікрофона з урахуванням форми об'єкту та матеріалу, з якого виготовлена монета. Проте розробники вказують, що «програма має бути використано тільки на додаток до інших методів тестування, а не заміняти їх»⁶³.

⁶⁰ Coinoscope: Identify coin by image URL.: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.micron.coinoscope> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁶¹ Maktun: Coin search by photo URL.: <https://play.google.com/store/apps/details?id=ru.vlcoins.catalog> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁶² Bullion Test URL.: <https://play.google.com/store/apps/details?id=se.brolinembedded.bulliontest> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁶³ Там само.

Отже, проблема інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці є досить актуальною серед дослідників. Усі вони відзначають значний інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях, проте змушені констатувати про недостатню розвиненість даного сегменту вітчизняного Інтернету, ряд недоліків музейних сайтів та указують на необхідність розроблення методологічних підходів для користування WEB-ресурсами у якості джерела наукових пошуків у галузі нумізматики.

Застосування програм для колекціонерів значно полегшує та спрощує інвентаризацію колекції чи музейного фонду. Досить перспективною є розробка програм для проведення попередньої експертизи монет на предмет автентичності, тим більше, що на сьогодні існує величезна база якісних зображень як автентичних, так і підробних монет.

РОЗДІЛ 2

ДОВІДКОВІ WEB-РЕСУРСИ З НУМІЗМАТИЧНИМ КОНТЕНТОМ

2.1 Електронні енциклопедії та бібліотеки

Сучасні довідкові видання, зокрема, «словники та енциклопедії є продуктивним інформаційним ресурсом, покликаним забезпечувати користувачів актуальними відомостями, поданими у стислій та доступній формі. Ці видання пройшли довгий шлях історичних трансформацій, змінюючись відповідно до вимог кожної епохи. Довідники Античності та Середньовіччя не містять у назві лексем «енциклопедія» чи «словник», термін «енциклопедія» використовується лише із XVII ст., остаточно закріпившись у XIX ст. На всіх етапах розвитку енциклопедії часто називали словниками, а словники зазвичай містили інформацію енциклопедичного характеру»⁶⁴. Державний стандарт України 3017-95 урегульовує основні види видань та дає чітке визначення термінів у видавничій справі. Відповідно до п. 4.10 даного нормативного документа, «довідкове видання», це «видання коротких відомостей наукового чи прикладного характеру, розміщених у порядку, зручному для їх швидкого пошуку, не призначене для суцільного читання»⁶⁵.

Проте з розвитком інформаційних технологій, зокрема, інформаційних електронних ресурсів – Інтернет-ресурсів, з'явився цілий пласт довідкових інформаційних електронних ресурсів. Перш за все, online-енциклопедії, тобто енциклопедії, контент яких доступний «через мережу Інтернет. Такі енциклопедії стали популярними довідковими ресурсами в умовах швидкого збільшення обсягу інформації. Віртуальна форма подання енциклопедичної інформації відкрила нові перспективи в розвитку видань даного жанру, дозволила зміну формату (пошук по запиті без гортання сторінок, пошук за

⁶⁴ Воронка Г. Словники та енциклопедії: розмежування понять. Вісник Книжкової палати. 2015. № 6. С. 11-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_6_4 (Дата звернення: 02.10.2020).

⁶⁵ ДСТУ 3017–95. Видання. Основні види. Терміни та визначення. Чинний від 1996–01–01. Київ: Держстандарт України, 1995. URL: https://ntb.pstu.edu/images/N-rabotniku/DSTU_3017_95.pdf (Дата звернення: 02.10.2020).

зображеннями, більший обсяг тексту, посилання) та збільшила доступність для широкого загалу, як в частині вільного доступу до інформації, так і в частині участі загалу у формуванні контенту. В електронну енциклопедію, як і в традиційну, входять: статті-огляди, статті-довідки, статті-тлумачення і статті-відсилання (адресують до іншого терміну). Перші два типи статей відрізняються лише об'ємом, до їх складу входить інформація по суті питання і відомості про шляхи отримання більш глибоких і повних знань (за посиланнями на літературу в кінці статті або в спеціальному бібліографічному блоці енциклопедії)»⁶⁶.

Досить популярною серед користувачів є міжнародна online-енциклопедія «Wikipedia»⁶⁷. Аналізуючи Інтернет-ресурси для дослідження грошового обігу Гетьманщини, відомий український нумізмат В.В. Нечитайло наголошував, що «Wikipedia» «має свої як позитивні, так і негативні аспекти»⁶⁸. До позитивних рис «Wikipedia», на думку вченого, належала «безкоштовність, доступність всіма світовими мовами, можливість створювати сторінки з інформацією про історичні події, терміни та регіони, а також присвячені персоналіям, надавати покликання на джерела»⁶⁹. Проте дослідник цілком слушно вказував, що «головним недоліком такої інформації є її, так би мовити, «всенародна» організація, коли її наповнюють та модерують люди по всьому світу, що, в разі відсутності професійного моніторингу профільних тем фахівцями, призводить до проникнення в науковий обіг неперевіреної та часто хибної інформації»⁷⁰. Дану тезу В.В. Нечитайло підтверджував, аналізуючи наявну у «Wikipedia» інформацію стосовно історії грошового обігу в Українській козацькій державі – Гетьманщині. Так, зокрема, дослідник

⁶⁶ Онлайн-енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Онлайн-енциклопедія> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁶⁷ Вікіпедія URL: <http://uk.wikipedia.org> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁶⁸ Нечитайло В.В. Грошовий обіг на території Гетьманщини (1648-1764 pp.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди. Кропивницький; Переяслав-Хмельницький, 2019. С.45. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/8897> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁶⁹ Нечитайло В.В. Там само.

⁷⁰ Нечитайло В.В. Там само.

вказував, що «у електронній енциклопедії «Wikipedia» є оглядова стаття про історію Гетьманщини, або Війська Запорозького, а також про розвиток її економіки. Але обидві ці сторінки комплексно та навіть поверхнево не висвітлюють всю складність та багатогранність грошового обігу доби Гетьманщини, а також процесів окупації її грошового ринку та постійних експансії з боку Московії. Частково цю сторінку фінансово-економічних відносин Гетьманщини та Московії висвітлює стаття «Севский чех», присвячена емісії у 1686 році на монетному дворі у місті Севську імітації монет Речі Посполитої, які несли на своєму полі імена московських царів Іоанна та Петра Олексійовичів і їх регента – Софії. Це мало на меті «привчити» населення до московської монети, незважаючи на те, що Україна мала вже наявний грошовий обіг з європейською якісною та сучасною з технологічної точки зору монетою. У замітці лише поверхово визначено історію введення цієї монети до обігу, надано зображення лише її аверсу (при тому, що монета має два боки), а також вказано помилково сучасну адміністративну область, у якій знаходиться місто Севськ, насправді в Брянській, а не Орловській обл. сучасної Російської Федерації»⁷¹. Як бачимо, лише невеликий епізод історії грошового обігу українських земель має ряд суттєвих недоречностей у викладі «Wikipedia». Аналогічна ситуація із нумізматиною античного Причорномор'я та середньовічної нумізматиною. Так, зокрема, якщо подивитися категорію «Wikipedia»⁷² «Монетні двори в Україні», то до уваги користувача буде представлено лише шість сторінок даної категорії із відповідними гіперпосиланнями, зокрема, «Банкотно-монетний двір Національного банку України», «Луганський монетний двір», «Монетний двір (Херсонес)», «Монетні двори Криму», «Садогурська монетарня» та «Таврійський монетний двір». Проте абсолютна відсутня інформація щодо карбування монет у античній Ольвії, Тірі, Ніконії, Керкинитіді, Пантикапеї, Феодосії. Стосовно середньовіччя, то також поза увагою розробників даної сторінки у «Wikipedia»

⁷¹ Там само. С.45-46.

⁷² Категорія: Монетні двори в Україні URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Категорія: Монетні двори в Україні](https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Монетні_двори_в_Україні) (Дата звернення: 02.10.2020).

залишилося монетне карбування в Києві, генуезькій колонії Кафа, діяльність львівської монетарні.

Таким чином, на наше переконання, у процесі нумізматичних досліджень використання матеріалів довідкових Інтернет-ресурсів, таких як «Wikipedia» можливе лише із певними застереженнями. Зокрема, їх можна використовувати на початкових етапах дослідження для пошуку необхідної інформації, яку згодом необхідно узагальнювати та розширювати, користуючись більш достовірними науковими джерелами та досліджуючи безпосередньо усі доступні види нумізматичних джерел.

Окрім онлайн-енциклопедій, в мережі Інтернет існує ще цілий ряд довідкових інформаційних ресурсів, зокрема, електронні бібліотеки, які мають і нумізматичний контент. Серед даної групи довідкових інформаційних ресурсів, особливе місце посідає Всесвітня цифрова бібліотека (World Digital Library – далі WDL (А.Л.))⁷³. Даний інформаційний ресурс було започатковано 2009 р. Це був проект Бібліотеки Конгресу США за підтримки ЮНЕСКО, до якого долучилися бібліотеки, архіви, музеї, освітні установи та міжнародні організації у всьому світі⁷⁴. Партнери WDL внесли у проект культурний контент, а також допомогли іншими способами, зокрема, обмінюючись технологіями, скликаючи або співфінансуючи засідання робочих груп чи надаючи фінансовий внесок. WDL прагне зберегти та поділитися деякими з найважливіших культурних об'єктів у світі, збільшивши доступ до культурних скарбів та важливих історичних документів, щоб забезпечити відкриття, наукові дослідження та використання. На сьогодні цифрова колекція WDL охоплює 19 147 об'єктів та 1 057 175 файлів, які надані 158 партнерами із 60 країн світу⁷⁵, в тому числі й України (Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника, Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія», Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська

⁷³ World Digital Library Home URL: <https://www.wdl.org/en/> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁷⁴ About the World Digital Library URL: <https://www.wdl.org/en/about/> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁷⁵ Collection Statistics URL: <https://www.wdl.org/en/statistics/> (Дата звернення: 02.10.2020).

політехніка», Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В.М. Каразіна)⁷⁶.

Серед різноманітного історико-культурного контенту WDL певне місце посідають і нумізматичні матеріали, зокрема, зображення та описи монет⁷⁷, документальні джерела та нумізматична література⁷⁸. Примітно, що описи мають функцію звукового супроводу, що дозволяє людям із вадами зору знайомитися із контентом WDL. Для прикладу візьмемо вкладку із золотим тестоном Франциска I (рис.1)⁷⁹. Зліва вгорі розміщено зображення аверсу цієї монети. Справа її опис: «Цей золотий зразок тестона (французької срібної монети XVI ст.), на якому зображений портрет французького короля Франциска I (1494-1547 рр., роки правління 1515-1547 рр.), є однією з найбільш характерних монет епохи Ренесансу. Реалістичний портрет, класична ідея, виражений рельєф і вага монети – всі ці характеристики демонструють відрив від середньовічної монетної справи. Нумізмат XIX ст. Анрі де ла Тур довів, що ця монета 1529 року була створена Маттео дель Нассаро (близько 1490-1597 рр.), італійським художником з Верони, вперше вступивши на службу до Франциска I в 1515 р. Авторство Нассаро відомо історикам, завдяки розписці, в якій сказано, що ним отримано 112 livres Tournois (турських ліврів) і 15 су, з яких десять ліврів і п'ять су були сплачені за «золото, використане в медалі, вибитою за зразком цих тестонів». Представлений тут золотий зразок скоріш за все і є цією унікальною медаллю»⁸⁰. Вище справа міститься покликання на звуковий файл.

⁷⁶ About the World Digital Library: Partners URL: <https://www.wdl.org/en/partners/> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁷⁷ World Digital Library. URL: https://www.wdl.org/en/search/?q=numismatics&item_type=print-photograph (Дата звернення: 02.10.2020).

⁷⁸ World Digital Library. URL: <https://www.wdl.org/en/search/?q=coins> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁷⁹ Royal Coin, Francis I. Sample Teston URL: <https://www.wdl.org/en/item/596/#q=coins> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁸⁰ Royal Coin, Francis I. Sample Teston URL: <https://www.wdl.org/en/item/596/#q=coins> (Дата звернення: 02.10.2020).

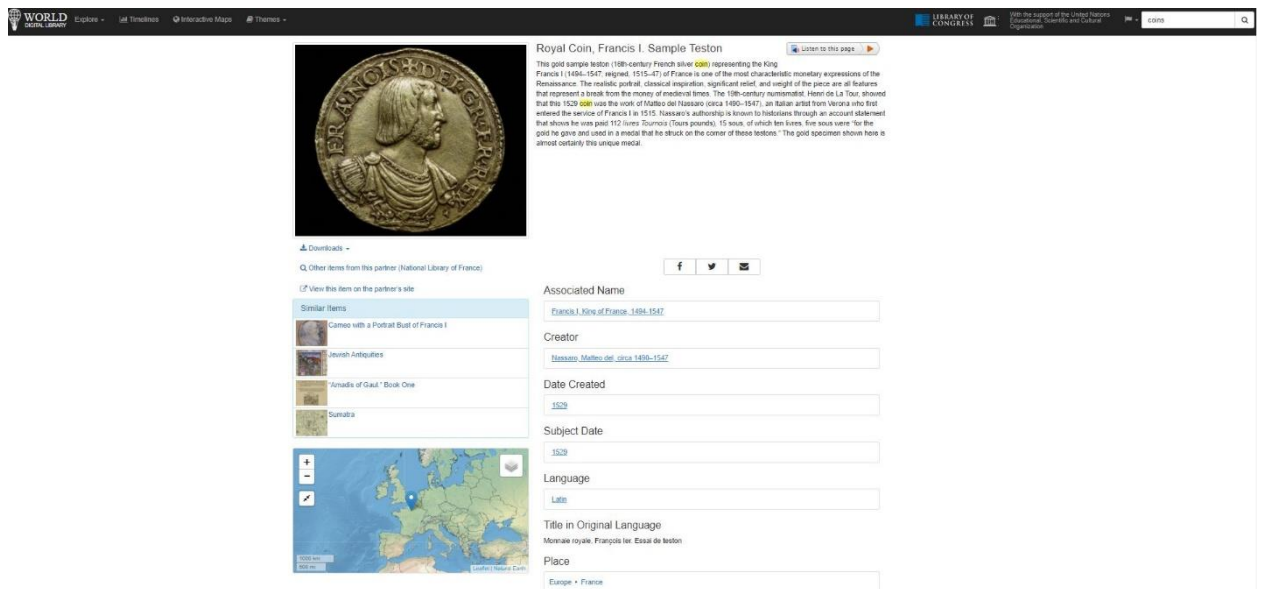

Рис.1

Золотий тестон Франциска I

Окрім зображень із описом основного нумізматичного джерела – монет, контент WDL включає, як ми вказували вище, й документальні джерела, наприклад, відскановану архівну справу «Проект медалі і жетона в пам'ять спорудження пам'ятника Миколі I в Києві, Київська губернія, 1895 рік»⁸¹. В описі до цього файлу вказується, що «цей документ, виконаний чорнилом і аквареллю, містить проекти медалі (рис.2) і жетона, випущених в пам'ять спорудження пам'ятника імператору Миколі I (1796-1855 pp., роки правління 1825-1855) в Києві. Автором проектів є академік архітектури Володимир Ніколаєв (1847-1911 pp.), який також розробив проект постаменту для пам'ятника. Ніколаєв в той час був міським і єпархіальним архітектором Києва і розробив проекти багатьох церков і будівель в місті. Статуя Миколи була виконана скульптором Матвієм Опанасовичем Чижовим (1838-1916 pp.). Пам'ятник був встановлений в університетському сквері і був урочисто відкритий в серпні 1896 року під час перебування імператора Миколи II, правнука Миколи I, в Києві. З ім'ям Миколи I в Києві традиційно пов'язували відкриття Університету та Інституту шляхетних дівчат. Пам'ятник був знесений

⁸¹ Design of the Medal and Token Commemorating the Construction of the Monument to Nicholas I in Kiev, Kiev Province, 1895 URL: <https://www.wdl.org/en/item/12898/#q=numismatic&qla=en> (Дата звернення: 02.10.2020).

в 1920 році. Даний документ зберігається в Російському державному історичному архіві»⁸².

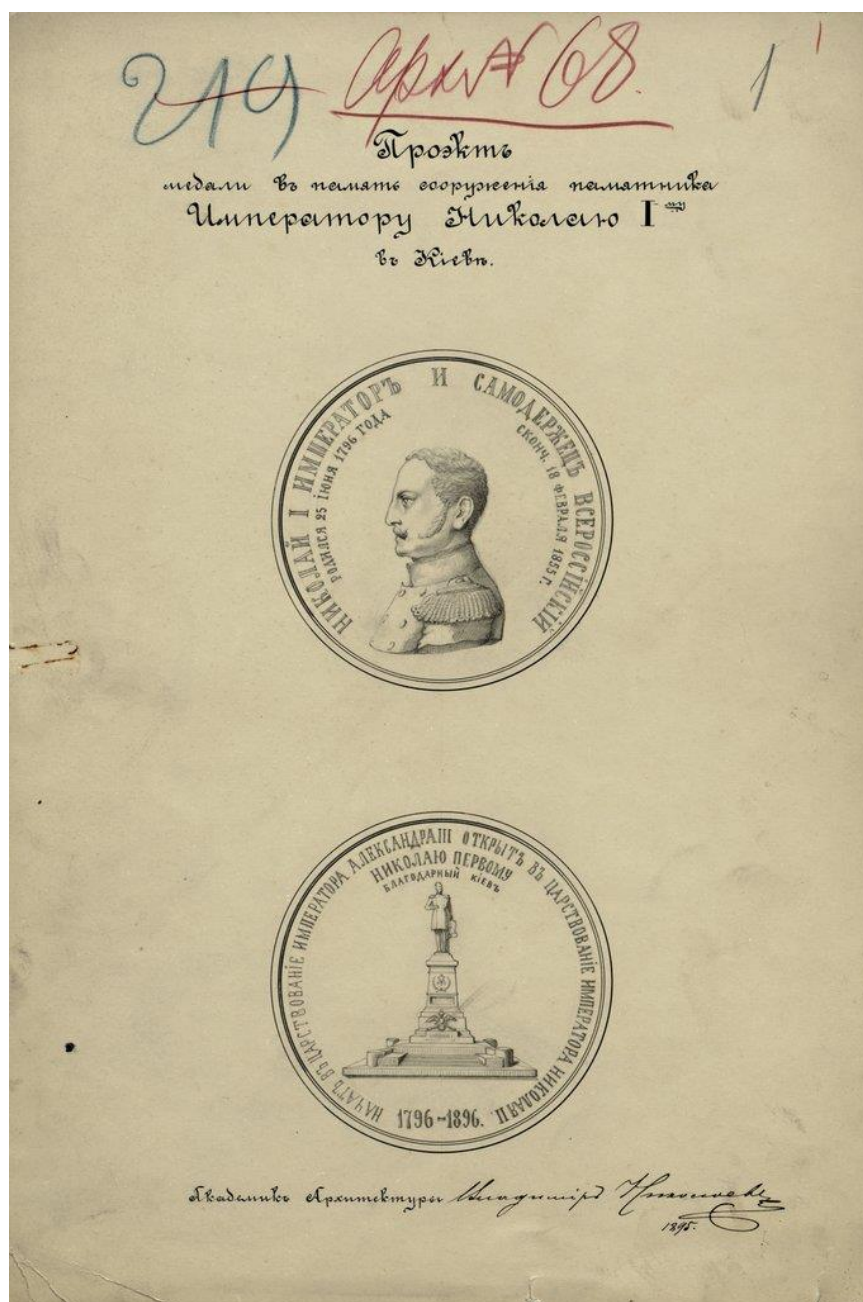

Рис.2

Проект медалі Миколи I

Також у цифровій колекції WDL зберігається цілий корпус нумізматичної літератури та книг, у яких згадуються монети, як наприклад, один з перших перекладів на російську мову (опублікований 1832 р. в Санкт-

⁸² Design of the Medal and Token Commemorating the Construction of the Monument to Nicholas I in Kiev, Kiev Province, 1895 URL: <https://www.wdl.org/en/item/12898/#q=numismatic&q1a=en> (Дата звернення: 02.10.2020).

Петербурзі) культової для українських дослідників раннього нового часу книги «Description d'Ukraine» («Опис України»), вперше виданої французькою мовою в 1651 році. Це праця французького інженера Гійома Ле Вассера де Боплана, котрий працював в Речі Посполитій в період з 1630 по 1647 роки. Так, на сторінці 110 цього видання вказується, що в Речі Посполитій, виключне право монетної регалії, тобто карбування монети, має лише король⁸³.

Таким чином, після більш ніж 10 років діяльності WDL є досить потужним довідковим інформаційним ресурсом, у тому числі й для дослідників та поціновувачів нумізматики, адже на даному WEB-ресурсі розміщені оцифровані копії основних та допоміжних нумізматичних джерел.

2.2 Спеціалізовані нумізматичні сайти

Аналізуючи довідкові нумізматичні інформаційні ресурси, не можна залишити поза увагою й корпус спеціалізованих сайтів, присвячених нумізматиці окремих країн та регіонів.

Досить вагомий інформаційний потенціал для поціновувачів античної нумізматики, має WEB-ресурс WildWinds (адміністратор Дейн Курт)⁸⁴. Зупинимось на більш детальному аналізі згаданого Інтернет-ресурсу. Дані на цьому веб-сайті розподілені за наступними функціональними напрямками:

- Home (Головна);
- Roman (Римська);
- Greek (Грецька);
- Byzantine (Візантійська);
- Celtic (Кельтська);
- English (Англійська);
- Search (Пошук);
- Other Stuff (Інші речі).

⁸³ Description of Ukraine, or Regions of the Kingdom of Poland between Muscovy and Transylvania URL: <https://www.wdl.org/ru/item/14747/view/1/136/#q=%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁸⁴ WildWinds URL: <https://www.wildwinds.com/coins/index.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

Внизу сайту міститься рубрика «Our friends» («Наші друзі»), яка складається із переліком та гіперпокликаннями форумів (Forum Ancient Coins та Iamoneta.it), онлайн аукціонів (Timeline Auctions та Catawiki Auctions); ідентифікаційної допомоги (Helvetica's RIC lists), застереження від підробок (Forum's Fake Gallery; Forgery Network; Fakes Information Centre on Calgary Coins; Swindlers: Fake Buyers, Coin thieves); онлайн-колекції та бази даних (Ashmolean Museum, Celtic coins by John Hooker, The Museum of Roman Countermarks, Ancient Imitations of Roman Republican Denarii, The Alexandru Marian Collection of Domitian Coins, Heather Howard's online Collection at aequitas.com, CoinArchives.com, acsearch, Zeno); нумизматичні книги онлайн (Archive.Org, Digital Numismatic Library, Historia Numorum online and much more (Ed Snible)); сучасні монети (USA Coinbook.com, US coins, coin supplies and US coin literature)⁸⁵.

Кожен із функціональних напрямків (сторінок) має власні функціональні напрямки. Так, сторінка, присвячена римським монетам, поділяється на наступні складові:

- «By Sear Number
- Republican Coinage by Gens
- Imperial Coinage by Emperor
- Imperial Coinage by Ruler»⁸⁶.

Давньогрецька нумізматику поділяється на наступні складові:

- «Greek & Roman Provincial Coins by Moushmov Number
- Greek & Roman Provincial Coins by City, Region or Ruler»⁸⁷.

Візантійська нумізматику поділяється на наступні складові:

- «Byzantine Coins by Sear BCV Number
- Byzantine Coins by Ruler»⁸⁸.

⁸⁵ WildWinds URL: <https://www.wildwinds.com/coins/index.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁸⁶ Roman. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/topscript.html#> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁸⁷ Greek. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/topscript.html#> (Дата звернення: 02.10.2020).

Кельтська нумізматика має лише один функціональний напрямок:

- «Celtic Coins by Tribe or Region»⁸⁹.

А англійська два функціональні напрямки:

- «English Hammered Coins by Ruler
- Coins of Britain by Seaby Number»⁹⁰.

Для прикладу розглянемо сторінку, присвячену давньогрецьким монетам, за функціональним напрямком «Greek & Roman Provincial Coins by City, Region or Ruler» («Грецькі та римські провінційні монети за містом, регіоном або правителем»), вибравши в меню опцію «Olbia, Sarmatia» (Ольвія, Сарматія)⁹¹. Нумізматика цієї грецької колонії в Північному Причорномор'ї є досить популярною і в Україні, адже залишки міста знаходяться в районі с. Парутіно, Очаківського району, Миколаївської області, «ОЛЬВІЯ (грец. Ὀλβία – щаслива) – одне з найвідоміших давньогрец. міст на території сучасної України»⁹². На сайті доступні два варіанти ознайомлення із монетами Ольвії, перший, без зображень монет⁹³ (рис.3), а другий із зображеннями монет⁹⁴ (рис.4)

⁸⁸ Byzantine. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/topscript.html#> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁸⁹ Celtic URL: <https://www.wildwinds.com/coins/celtic/i.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁹⁰ English. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/topscript.html#> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁹¹ Ancient Coinage of Olbia, Sarmatia. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/greece/sarmatia/olbia/i.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁹² Ольвія. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Olviia (Дата звернення: 02.10.2020).

⁹³ Ancient Coinage of Olbia, Sarmatia. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/greece/sarmatia/olbia/i.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁹⁴ Ancient Coinage of Olbia, Sarmatia. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/greece/sarmatia/olbia/t.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

Ancient Coinage of Olbia, Sarmatia

A section of the Historical & Archaeological reserve at Olbia

Browse the Olbia, Sarmatia page with thumbnail images.

Anokhin 8	Olbia, Sarmatia, late 5th Century BC. Cast AE Obol (142.56 gm). Head of Athena left, in crested Corinthian helmet; dolphin before / Four-spoked wheel; Π-Α-Υ-Σ in angles.	Text	Image
Anokhin 517	Olbia, Sarmatia, AE13, ca 100-50 BC. 2.39 g. Lyre with three strings. / Star with eight rays. Anokhin 517; Hoover HGC 1921; Frolova 2161-2166; Blaraberg coll. 168.	Text	Image
Frolova 235	Olbia, Sarmatia, AE65, 4th century BC. Facing female head, wearing necklace / OABIH, eagle standing right on dolphin, head turned back, wings spread, palm branch above Y below. Frolova 235.	Text	Image
Frolova 718	Olbia, Sarmatia, Black Sea, 330-250 BC. AE25. Horned head of river-god Borysthene (Dniepr) left / OABIO., bowcase and axe. Φ below. Frolova 718.	Text	Image
Frolova 814	Olbia, Black Sea, AE24, 330-250 BC. Bearded and horned head of the river-god Dniepr left / OABIO legend above bowcase, bow and axe, issue mark Φ below. Frolova 814; BMC Black Sea 469; Blaraberg 123.	Text	Image
Frolova 850	Olbia, Sarmatia, 310-300 BC. Head of bearded river-god left / OABIA., trident-labrys and bow-case. ΛΑ monogram below. Frolova 850.	Text	Image
Frolova 882	Olbia, Sarmatia, AE22, 300-275 BC. Head of bearded river-god left / OABIO., bowcase and axe, Δ below. Frolova 882.	Text	Image
Frolova 1023	Olbia, Sarmatia, AE23-23. Horned head of river-god Borysthene (Dniepr) left / OABIA., bowcase and axe, ΜΘ below. Frolova 1023-1026.	Text	Image
Frolova 1040	Olbia, Sarmatia, AE 21, 7.2 gr. Horned head of river-god Borysthene (Dniepr) left / OABIO., bow in bowcase and axe, ΗΡ monogram below. Frolova 1040; GIM 1232.	Text	Image

Рис.3

Опис монети Ольвії на сайті WildWinds без зображень монет

Browsing Ancient Coinage of Olbia, Sarmatia

Browse the Olbia, Sarmatia page with no thumbnail images.

Anokhin 8	Olbia, Sarmatia, late 5th Century BC. Cast AE Obol (142.56 gm). Head of Athena left, in crested Corinthian helmet; dolphin before / Four-spoked wheel; Π-Α-Υ-Σ in angles.	Text	
Anokhin 517	Olbia, Sarmatia, AE13, ca 100-50 BC. 2.39 g. Lyre with three strings. / Star with eight rays. Anokhin 517; Hoover HGC 1921; Frolova 2161-2166; Blaraberg coll. 168.	Text	
Frolova 235	Olbia, Sarmatia, AE65, 4th century BC. Facing female head, wearing necklace / OABIH, eagle standing right on dolphin, head turned back, wings spread, palm branch above Y below. Frolova 235.	Text	
Frolova 718	Olbia, Sarmatia, Black Sea, 330-250 BC. AE25. Horned head of river-god Borysthene (Dniepr) left / OABIO., bowcase and axe. Φ below. Frolova 718.	Text	
Frolova 814	Olbia, Black Sea, AE24, 330-250 BC. Bearded and horned head of the river-god Dniepr left / OABIO legend above bowcase, bow and axe, issue mark Φ below. Frolova 814; BMC Black Sea 469; Blaraberg 123.	Text	
Frolova 850	Olbia, Sarmatia, 310-300 BC. Head of bearded river-god left / OABIA., trident-labrys and bow-case. ΛΑ monogram below. Frolova 850.	Text	

Рис.4

Опис монети Ольвії на сайті WildWinds із зображеннями монет

Загалом, сайт досить зручний для користування, має favicon – однотипний дизайн усіх функціональних напрямків (сторінок), а також графічний логотип (рис.5).

Рис.5

Графічний логотип WildWinds

Аналіз даного Інтернет-ресурсу, здійснений за допомогою платформи PR-CY, засвідчив успішність сайту на 87%. Відвідуваність сайту: відвідуваність – 22 800 в день, 160 000 в тиждень та 706 000 за місяць. При цьому кількість відвідувачів – 1 690 в день, 11 800 в тиждень та 52 200 за місяць. IP адреса (сервер) 94.46.187.166, схоже, знаходиться в Ковентрі, Великобританія, виділений UK Dedicated Servers Limited. Кодом автономного системного номера (ASN) для 94.46.187.166 є AS42831. Місцевий часовий пояс IP-адреси – Європа / Лондон (+0100). Для запису PTR встановлено no.rdns.ukservers.com⁹⁵. Сайт вірно відображається на різних пристроях, має версію для роботи на смартфоні (рис.6).

Рис.6.

Версія WildWinds для роботи на смартфоні

Як бачимо Інтернет-ресурс WildWinds є досить популярним серед нумізматів, має мобільну версію і містить різнопланову довідкову інформацію

⁹⁵ IP Location: 94.46.187.166 URL: <https://whatismyip.live/ip/94.46.187.166> (Дата звернення: 02.10.2020).

для науковців, музейних працівників та колекціонерів, а також усіх, хто цікавиться античною нумізматикою.

Серед інших WEB-ресурсів з нумізматики античного Північного Причорномор'я не можна залишити по за увагою Інтернет-каталоги «Монети Боспора»⁹⁶ та «Монети Тавриди»⁹⁷. Зупинимось дещо детальніше на кожному з них. Так, зокрема, Інтернет-каталог «Монети Боспора» охоплює 31 293 монети. Необхідно зазначити, що це, як і WildWinds, некомерційний проект. Основною метою створення даного Інтернет-каталогу є «створення динамічно оновлюваного електронного каталогу; створення як найповнішого архіву всіх відомих монет античних міст Боспору; створення бази монет, доступних для колекціонерів, дослідників і науковців; створення бази штемпелів і штемпельних пар справжніх монет; популяризація нумізматики та історії Боспора»⁹⁸.

Аналіз даного Інтернет-ресурсу, здійснений за допомогою платформи PR-CY, засвідчив успішність сайту на 71%. Відвідуваність сайту: відвідуваність – 360 в день, 2 520 в тиждень та 10 800 за місяць. При цьому кількість відвідувачів – 100 в день, 700 в тиждень та 2 710 за місяць⁹⁹. IP адреса (сервер) 77.87.197.182 знаходиться в м. Київ, Україна¹⁰⁰.

Головна сторінка Інтернет-каталогу «Монети Боспора» має поліл за функціональними напрямками, зокрема, центрами карбування монет: Гермонасса, Горгіппія, Невідомий центр, Німфей, Пантікапей, Наслідування, Синдика, Фанагорія, Феодосія та Храм (Храм Аполона)¹⁰¹. Окрім цього на сайті міститься так звана «хронологічна лінійка», використання якої дозволяє виставляти для пошуку монет у каталозі хронологічні обмеження від другої

⁹⁶ Монеты Боспора. URL: https://bosporan-kingdom.com/coins_catalog.html (Дата звернення: 02.10.2020).

⁹⁷ Монеты Тавриды. URL: <https://tauriscoins.ru/index.php/katalog-monet> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁹⁸ О проекте. URL: <https://bosporan-kingdom.com/about.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

⁹⁹ PR-CY URL: <https://a.pr-cy.ru/bosporan-kingdom.com/> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹⁰⁰ IP ADDRESS DETAILS 77.87.197.182 URL: <https://ipinfo.io/AS28907/77.87.192.0/21-77.87.197.128/25> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹⁰¹ Монеты Тавриды. URL: <https://bosporan-kingdom.com/podrazhaniya/> (Дата звернення: 02.10.2020).

половини VI ст. до н.е. до середини IV ст. н.е. Інтернет-каталог «Монети Боспора» має версію для смартфона (Рис.7).

Рис.7.

Версія Інтернет-каталога «Монети Боспора» для роботи на смартфоні

Інтернет-каталог «Монети Тавриди» досить схожий за оформленням та інструментами до Інтернет-каталогу «Монети Боспора», навіть має практично ідентичний опис проекту та задекларовану мету створення даного WEB-ресурсу, наголошуючи, як і в попередньому випадку, що «це некомерційний відкритий для вільного доступу проект, основною метою якого є: створення динамічно оновлюваного електронного каталогу; створення якнайповнішого архіву всіх відомих монет античних міст Північного Причорномор'я; створення бази монет, доступних для колекціонерів, дослідників і науковців; створення бази штемпелів і штемпельних пар справжніх монет; популяризація нумізматики та історії Північного Причорномор'я»¹⁰². Цей каталог охоплює зображення та опис 2 662 монет Північного Причорномор'я без Боспору. В каталозі як функціональні напрямки, аналогічно як і в Інтернет-каталозі

¹⁰² О Проекте URL: <https://tauriscoins.ru/index.php/about> (Дата звернення: 02.10.2020).

«Монети Боспора», виділені центри карбування: Херсонес, Керкінітіда, Ольвія, Тіра, Ніконій, Борисфен, Царі Скіфів і Сарматів.

Аналіз даного Інтернет-ресурсу, здійснений за допомогою платформи PR-CY, засвідчив успішність сайту на 80%. Відвідуваність сайту: відвідуваність – 210 в день, 1 470 в тиждень та 6 240 за місяць. При цьому кількість відвідувачів – 60 в день, 420 в тиждень та 1 560 за місяць¹⁰³. IP адреса (сервер) 141.8.194.159 знаходиться в м. Южний, Краснодарського краю, Російська Федерація¹⁰⁴. Інтернет-каталог «Монети Тавриди» має версію для смартфона (Рис.8).

Рис.8.

Версія Інтернет-каталога «Монети Тавриди» для роботи на смартфоні

Окрім цього, сайт Інтернет-каталогу «Монети Тавриди», як і Інтернет-каталог «Монети Боспора», містить «хронологічну лінійку», використання якої дозволяє виставляти для пошуку монет у каталозі хронологічні обмеження від VII ст. до н.е до IV ст. н.е.

¹⁰³ PR-CY URL: <https://a.pr-cy.ru/tauriscoins.ru/> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹⁰⁴ IP 141.8.194.159 URL: <https://ipinfo.io/141.8.194.159> (Дата звернення: 02.10.2020).

Як бачимо, сайти цих двох Інтернет-каталогів досить подібні і взаємодоповнюючі, адже в основу їхньої структури (функціональних напрямків) покладена класифікація античних монет Північного Причорномор'я, розроблена видатним українським вченим В. Анохіним і репрезентована у його праці «Античні монети Північного Причорномор'я»¹⁰⁵. Значним недоліком даних Інтернет-каталогів є їхня одномовність – виключно російська мова, що значно обмежує коло користувачів.

Аналізуючи довідкові нумізматичні WEB-ресурси, не можна залишити поза увагою й сайти, на яких здійснюється огляд якогось конкретного напрямку в нумізматиці. Такого типу інформація досить часто розміщується на комерційних сайтах, основним напрямком діяльності яких є торгівля монетами чи предметами антикваріату, а розміщення довідкового контенту дає змогу значно розширити аудиторію користувачів та черговий раз «пропіарити» свій ресурс на предмет гарантування автентичності монет, які продаються на сайті, завдяки високому професіоналізму співробітників. Так, наприклад, на виключно комерційному WEB-ресурсі «Coins.kiev.ua Скупка золотих і срібних монет», міститься функціональний напрямок «Монети та нагороди», що також поділяється на функціональні напрямки: «Монети Царської Росії», «Монети СРСР», «Монети Світу», «Монети України», які також мають піднапрямки, пов'язані із емітентами чи монетним металом. Саме на цих сторінках і міститься довідкова інформація (зображення монет; метрологічні характеристики: метал, з якого карбована монета, її проба, вага й розмір монети; період карбування, опис аверсу, реверсу та гурту монети, особливості іконографії), навіть з відеооглядом монет. А внизу сторінки міститься пункт «Визначення дійсності монети», в якому розробники сайту, наприклад, стосовно полтини Петра I, наголошують, що «Самостійно визначити справжність петровської полтини майже неможливо в зв'язку з великою кількістю її видів. Тому рекомендується звернутися до фахівців. Співробітники нашої компанії зможуть по фотографії точно сказати, оригінал перед Вами або

¹⁰⁵ Анохін В.А. Античні монети Північного Причорномор'я. Каталог. Київ: Стилос, 2011.

підробка. Якщо монета виявиться справжньою, ми готові викупити її у Вас по досить високій ціні»¹⁰⁶. Як бачимо, довідкова нумізматична інформація в даному випадку використана як маркетинговий хід.

Враховуючи популярність нумізматики як сфери колекціонування, довідкові нумізматичні матеріали розміщують власники різних Інтернет-ресурсів, не пов'язаних із історією, музейною справою чи колекціонуванням. Так, наприклад, на сайті «Обрії Ізюмщини» для поціновувачів монет Російської імперії розміщено статтю «Огляд найдорожчих монет часів Царської Росії»¹⁰⁷.

Таким чином, досліджувані нами сучасні довідкові нумізматичні Web-ресурси поділяються на дві великі групи: 1) електронні енциклопедії та бібліотеки і 2) спеціалізовані нумізматичні сайти. Ці інформаційні ресурси є незамінним джерелом для здійснення попередньої ідентифікації монет та подальшого детального вивчення.

¹⁰⁶ Полтина Петра І. URL: https://coins.kiev.ua/ukr/monetu-nagorodu/carskoi-rosii/petra_1/poltina-u111.html (Дата звернення: 02.10.2020).

¹⁰⁷ Огляд найдорожчих монет часів Царської Росії. URL: <http://obrii.com.ua/main/21924-oglyad-najdorozhchih-monet-chasiv-tsarskoyi-rosiyi.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

РОЗДІЛ 3

НУМІЗМАТИЧНА СКЛАДОВА МУЗЕЙНИХ САЙТІВ

3.1 Українські музейні установи

Розвиток інформаційного суспільства призводить до структурних зрушень не лише у системі виробництва, але і в соціокультурній сфері. Величезний потенціал мистецтва, літератури і науки стає все більш доступним не тільки у великих організаціях, бібліотеках, музеях, але і на їх веб-ресурсах. Нині кожен музей має розвивати свої технології, для того, щоб відповідати запитам сучасності та не перетворитися на сховище. Так, на веб-сайті музею, крім традиційної функції донесення новин, розкладу роботи закладу та контактної інформації, можна пропонувати 3D-тури, онлайн-презентації, продаж онлайн-квитків, каталогів, різноманітної видавничої та сувенірної продукції тощо. Втім, слід зауважити, що такі прогресивні заходи як 3D-тури та онлайн-презентації є відсутніми не лише на веб-сторінках деяких українських музеїв, але і провідних світових.

Онлайн-музеї в наш час займають важливе місце, особливо в період світових катаклізмів. Завдяки онлайн-музеям, науковці мають можливість проводити дослідження, а студенти та просто бажаючі мають можливість поповнювати свої знання, навіть не виходячи з дому. Важливо, що на онлайн-сторінці музею є зображення, повна характеристика, детальний опис монет із різних колекцій, завдяки чому можна здійснювати наукові дослідження.

Відповідно до сучасного уявлення музейних маркетологів та PR-менеджерів, офіційна Інтернет-сторінка або сайт музею повинні містити інформацію для відвідувача із зазначенням локалізації та назви музею, опис того, якими колекціями володіє музей та які на поточний момент наявні послуги відвідувачу. Зазвичай на офіційних сторінках музеїв розміщують загальну інформацію в рубриці «Про музей», офіційну точну адресу та контактні дані для замовлення послуг попередньо чи уточнення інформації в рубриці «Контакти», повний перелік послуг для відвідувачів різних категорій

(іноземці, учні, організовані екскурсійні групи, сімейні відвідувачі, особи із особливими освітніми проблемами тощо), а також інформацію про виставки, ціни, послуги, віртуальні екскурсії з експозицією, фотозвіти про минулі екскурсії та музейні події, інформацію про сувенірну крамницю та її продукцію на згадку про відвідини музею, інформацію про екскурсоводів музею, партнерів та донорів музею, наведення покликань на згадку про музеї у засобах масової інформації. Інформація з офіційного сайту часто дублюється повністю або частково на сторінках музею в соціальних мережах. В сучасному маркетинговому дослідженні музейної діяльності Андрієм Бойко-Гагаріним в якості прикладу анонсу виставки в Національному музеї історії України під назвою «Ярослав Мудрий: два образи (до 1000-річчя вокняжіння в Києві)» проілюстровано скрін-шот з офіційного сайту із зображенням залученої до виставки сучасної обігової монети України номіналом 2 гривні 2018 року із зображенням портрету великого князя Ярослава Мудрого¹⁰⁸.

На офіційній сторінці Національного музею історії України¹⁰⁹ розміщено інформацію про історію створення музею, його колекції та основні послуги, які команда закладу пропонує відвідувачу. Показово, що сторінка виконана у сучасному стилі із зручною навігацією та сповнена якісним контекстом, зокрема дизайнерськими фото, креативними рішеннями тощо. Так, пропонуючи відвідувачу обрати екскурсію, на головній сторінці гортаються фотоколажі із предметами, про які екскурсовод розповість відвідувачу, серед них пропонується також замовити екскурсію з історії грошового обігу¹¹⁰, при показі якої демонструється златник великого князя Володимира Святославича та наводиться інформація про виставку. Зокрема, вказується, що виставка «З історії грошового обігу в Україні» розташована в залі № 20 на другому поверсі

¹⁰⁸ Бойко-Гагарін А.С. Музей, що заробляє. Manual для маркетолога. Київ: Логос, 2020. С. 104-105.

¹⁰⁹ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. URL: <https://nmiu.org/> Назва з екрану. (Дата звернення: 02.10.2020).

¹¹⁰ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Виставка з історії грошового обігу. URL: <https://nmiu.org/vystavki/171-ekskursiji-kontent/vysta/2/345-istoriia-hroshovoho-obihu-v-ukraini> (Дата звернення: 02.10.2020).

музею. В ній представлено близько 3 тисяч грошових монет та банкнот, які охоплюють період від III тис. до н.е., коли в племенах трипільської культури виникає регулярний обмін товарами, до грошової системи незалежної України»¹¹¹. Також акцентується увага, що «основу виставки складає нумізматична колекція Національного музею історії України, що створювалась протягом майже 200 років. На виставці також є документи - купчі, що розповідають про вартість грошей у той чи інший період, а також предмети декоративно-ужиткового мистецтва, національного одягу, посуд, прикраси, складовою частиною яких була монета»¹¹². Щодо власне основних та допоміжних нумізматичних джерел, безпосередньо розміщених на цій виставці, то вказується, що на ній «можна побачити гроші часів Київської Русі – гривні монетні та шийні XI ст., монети Золотої Орди, литовсько-польського карбування XVI ст., а також монети Священної Римської імперії, які були в обігу на українських землях в XVII ст. Цікавим є оригінал купчої 1499 року на продаж маєтку в Брацлавському повіті (сучасне Поділля). Ще одна купча, 1541 року, передбачає купівлю села в Брацлавському повіті з усіма людьми за 40 литовських грошей.

Експонуються паперові державні облигації Курсько-Київської залізниці 1843-99 років. Багато уваги приділено грошам XIX-XX століття – це і австро-угорські монети, які були в обігу на Західній Україні, гривні Української народної республіки, червінці 1922-24 років, а також карбованці німецької окупаційної влади 1942 року. Є також гроші радянського періоду і часів сучасної незалежної України»¹¹³. У такий спосіб потенційний відвідувач музею може сформулювати попереднє уявлення про виставку « «З історії грошового обігу в Україні» та прийняти рішення: відвідувати її, чи ні.

Також на сторінці музею розміщено інформацію, підготовлену завідувачкою сектору нумізматики, фалеристики, медальєрики та боністики

¹¹¹ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Виставка з історії грошового обігу. URL: <https://nmiu.org/vystavki/171-ekskursiji-kontent/vysta/2/345-istoriia-hroshovoho-obihu-v-ukraini> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹¹² Там само.

¹¹³ Там само.

3. Зразюк, про основні фондові групи зберігання із зазначенням історії формування колекції та надано фото найвизначніших предметів. Щодо історії грошового обігу, на сайті подано історію формування колекції монет. Паперових грошових знаків, медалей та печаток у окремому розділі¹¹⁴. На сайті вказується, що «Нумізматична колекція НМІУ – найбільша в Україні. Вона налічує бл. 120 тис. монет, медалей, орденів, паперових грошей, знаків та значків. Це зібрання формувалося впродовж ХІХ–ХХ ст. В його основу покладено три найбільші нумізматичні колекції Києва: Мінц-кабінету Університету святого Володимира, Церковно-археологічного музею Київської духовної академії та Київського художньо-промислового і наукового музею»¹¹⁵. На даній сторінці офіційного сайту НМІУ цілком справедливо наголошується, що «Нумізматична колекція НМІУ є важливим науковим джерелом вивчення історії України та її грошового обігу від найдавніших часів до сьогодення»¹¹⁶. Сторінка «Нумізматика» має вісім функціональних напрямків «Монети Греції, Риму та Сходу», «Від давньої Русі до 1917», «Монети СРСР та пострадянські», «Монети Західної Європи та ін.», «Паперові грошові знаки», «Медальєрика», «Фалеристика», «Сфрагістика» (рис.9).

¹¹⁴ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹¹⁵ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹¹⁶ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka> (Дата звернення: 02.10.2020).

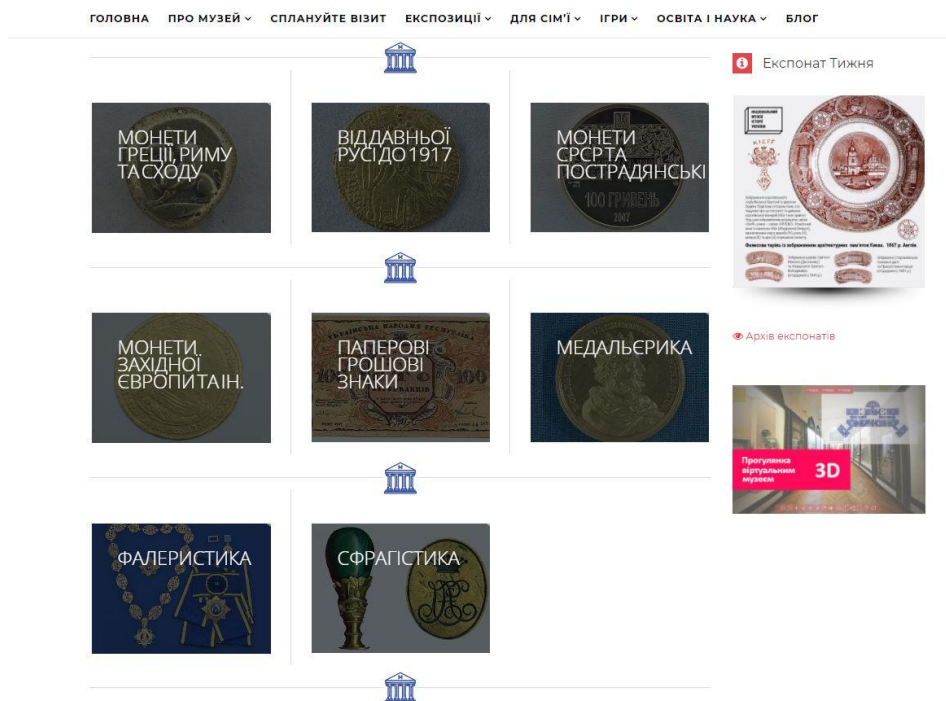

Рис.9

Функціональні напрямки сторінки «Нумізматика» офіційного сайту НМІУ

На сторінці кожного із цих функціональних напрямків міститься короткий опис відповідного підрозділу колекції та наводяться фотографії монет, деякі містять фотографію лише одного боку монети.

Зупинимось детальніше на сторінці кожного функціонального напрямку. Так, сторінка «Монети Греції, Риму та Сходу» інформує про те, що «Колекція НМІУ монет Давньої Греції, Риму, Візантії та Сходу є однією з найбільших на пострадянському просторі і налічує понад 10 тис. од. зб.»¹¹⁷.

Однією з найдавніших і найвизначніших є колекція монет античної Греції, кількість якої складає бл. 2 000 од. зб. Початок її формування пов'язаний із колекційною діяльністю останнього польського короля Станіслава-Августа Понятовського (1764–1795). Найдавніші в ній – іонійські монети з Березанського скарбу т. зв. архаїчного карбування, датовані кін. VII – поч. VI ст. до н. е. Цей скарб було знайдено в 1977 р. під час розкопок ІА АН УРСР на о. Березань. Найдавніші монети на території сучасної України карбувались у

¹¹⁷ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети Греції, Риму та Сходу. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-hretsii-rymu-ta-skhodu> (Дата звернення: 02.10.2020).

грецьких містах-державках Північного Причорномор'я. В колекції музею є екземпляри з Ольвії, Пантікапея, Ніконія, Тіри, Херсонеса. Найстарішими з давньогрецьких монет є афінський геміобол 550–490 рр. до н. е., гемідрахма Корессія 520–480 рр. до н. е. (о. Кеос), статер Лампсака VI–V ст. до н. е. Найпізніші екземпляри в колекції датуються періодом правління боспорського царя Респукоріда V (318–336/7). Крім того, в колекції представлено карбування Мізії, Македонії, Луканії, Кампанії, Сицилії тощо». На даній сторінці, окрім короткої характеристики цього підрозділу нумізматичної колекції музею, містяться і зображення деяких монет (рис.10), проте без детального опису, що практично унеможлиблює їхнє використання у наукових дослідженнях без безпосередньої роботи у цьому фонді НМІУ, для якої, до речі, необхідно отримати відповідний дозвіл від керівництва музею, який, наприклад, при попередній директорці Т. Сосновській був досить обмеженим навіть для вчених, а не лише дослідників-початківців. Сподіваємось, що із приходом на посаду генерального директора доктора історичних наук Ф. Андрощука ситуація зміниться в позитивний бік і НМІУ стане доступним для наукових досліджень, а не закритою установою, як це, на жаль, мало місце протягом лютого 2015 – березня 2020 рр.

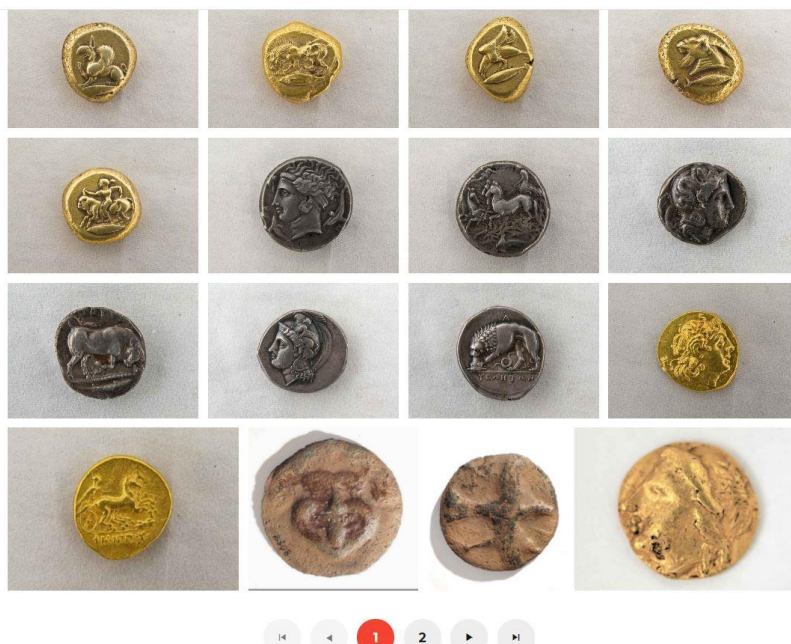

Рис.10.

Монети Стародавньої Греції

Сторінка функціонального напрямку «Від давньої Русі до 1917», котрий при переході на його сторінку отримує дещо іншу назву «Монети Київської Русі, Червоної Русі (львівські монети), Київського князівства (Володимира Ольгердовича), удільних князівств північно-східної Русі, московського царства, російської імперії»¹¹⁸. Щодо даного підрозділу нумізматичної колекції НМІУ на сайті вказується, що «група «Монети з часів Давньої Русі до 1917 року» у складі нумізматичного зібрання НМІУ налічує бл. 40 тис. од. зб. та поділяється на колекційну та скарбову частини (відповідно 40 та 60 %). Перша містить предмети нумізматики, систематизовані за іменем правителя, роком та місцем карбування. Скарби впорядковані за датуванням, роком та місцем знахідки, крім випадків, коли монети зі скарбів були внесені до колекційного розділу. Основними розділами групи є давньоруські монети та гривни кін. X–XV ст., монети українських земель XIV–XV ст., російські монети удільного періоду XIV–XVI ст. (до реформи Олени Глинської 1534 р.), монети Московського Царства XVI – кін. XVII ст., монети Російської імперії XVIII – поч. XIX ст. та XIX – поч. XX ст.»¹¹⁹. На сторінці цього функціонального напрямку офіційного сайту НМІУ, як і на попередній, містяться зображення деяких монет, зокрема, аверсу златника Володимира Великого, аверсу та реверсу срібляника I типу, а також аверсу срібляника III типу цього правителя, аверсу та реверсу срібляника Святополка, зображення монетних гривень київського, новгородського та чернігівського типів, аверсу та реверсу монети (денарія?) київського князя Володимира Ольгердовича, аверсу та реверсу гроша галицько-руського Людвіга Угорського та ін.

На сторінці «Монети СРСР та пострадянські», яка є однією із складових частин нумізматичного зібрання НМІУ, вона охоплює близько 6 700 од. зб. Зокрема, «Період радянської влади на території України представлений

¹¹⁸ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. НумізMATика. Монети Київської Русі, Червоної Русі (львівські монети), Київського князівства (Володимира Ольгердовича), удільних князівств північно-східної Русі, Московського царства, Російської імперії. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-kyivskoi-rusi> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹¹⁹ Там само.

обіговими, пам'ятними та ювілейними монетами 1921–1991 рр. Серед них – виготовлені на Петроградському монетному дворі перші срібні монети РСФРР номіналами 10, 15, 20, 50 копійок та 1 рубль. Після створення СРСР зовнішній вигляд срібних монет змінився: на аверсі вміщувався герб держави з аббревіатурою «СРСР» та гаслом (до 1931 р.) «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!»¹²⁰

Дана група зберігання нумізматичної колекції, окрім монет загальнодержавних масових емісій, містить і місцеві гроші, зокрема, «металеві бони номіналом 10, 15, 20 та 50 коп., виготовлені Ленінградським монетним двором на замовлення тресту «Арктикуголь» Міністерства вугільної промисловості СРСР для радянських торговельних підприємств на о. Шпіцберген. Бони виконували функцію розмінних грошових знаків у замкнутій сфері обігу, де діяли паперові «талони на право отримання товарів у магазинах рудників треста «Арктикуголь» на о. Шпіцберген»¹²¹.

До цієї групи зберігання, судячи із даних сайті в НМІУ, віднесені і монети України, «зберігається унікальна підбірка перших обігових монет незалежної України, карбованих на Луганському верстатобудівному заводі (1992–1996). Це – пробні екземпляри 1992 р. номіналом 10, 25 та 50 коп.; 2 коп. 1993 р.; 2, 10, 25 та 50 коп. 1994 р. (лише пробний варіант); 50 коп. та 1 гривня 1995 р.; всі номінали 1996 р. та пробна монета 50 шагів 1992 р.»¹²².

На сайті наголошується, що «НМІУ – єдиний державний музей, у якому у 1995–2012 рр. сформовано повну колекцію ювілейних та пам'ятних монет України, випущених НБУ. Це – бл. 450 пам'ятних монет, об'єднаних у 26 серій: «Видатні особистості України», «Вищі навчальні заклади», «Відродження української державності», «Відродження християнської духовності», «Герої козацької доби», «Гетьманські столиці», «Духовні скарби України», «Знаки зодіаку», «Княжа Україна», «Літаки України», «Міста-герої

¹²⁰ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізмати́ка. Монети СРСР та пострадянських країн. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-srsr-ta-postradianskykh-krain> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹²¹ Там само.

¹²² Там само.

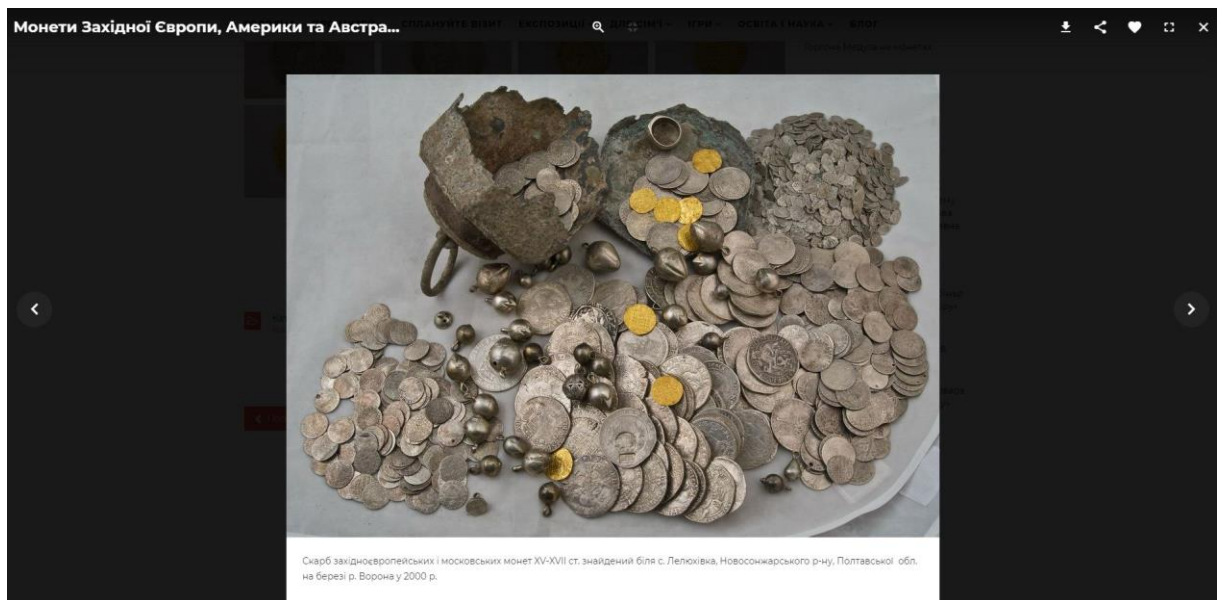

Рис.9

Скарб західноєвропейських і московських монет XV-XVII ст. знайдений біля с. Лелюхівка, Новосанжарського району, Полтавської області на березі р. Ворона у 2000 р.

Сторінка функціонального напрямку офіційного сайту НМІУ «Паперові грошові знаки», присвячена боністиці, як частині нумізматичного зібрання музею. Даний підрозділ, як указується на цій сторінці, почав формуватися наприкінці 1950-х років і на сьогодні налічує «близько 4 500 од. зберігання основного і 700 од. допоміжного фонду»¹²⁶. Серед інформації, наведеної на даному сайті, частина є корисною для дослідників проблем історії грошового обігу та економічної історії. Так, зокрема, це стосується марки – грошового знаку номіналом в 10 копійок (рис.10)¹²⁷, випущеного «головною управою Російсько-Американської компанії на Алясці. Ці грошові знаки призначалися для розрахунків зі своїми працівниками і виготовлялися з тюленьчої шкіри»¹²⁸.

¹²⁶ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Паперові грошові знаки. URL: <https://nmiu.org/fondy-muzeiu/numizmatyka/paperovi-hroshovi-znaky> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹²⁷ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Паперові грошові знаки. Марка в Америці 10 копійок, 1818 р. , Російська імперія. URL: <https://nmiu.org/fondy-muzeiu/numizmatyka/paperovi-hroshovi-znaky?paperov-groshov-znaki> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹²⁸ Там само.

Рис.10

Марка в Америці 10 копійок, 1818 р.

Окрім сторінки «Паперові грошові знаки», офіційний сайт НМІУ містить, як уже зазначалося вище, ще три окремі сторінки, присвячені допоміжним нумізматичним джерелам, зокрема, Інтернет-сторінки функціональних напрямків «Медальєрика», «Фалеристика» та «Сфрагістика», які за структурою наповнення аналогічні проаналізованим вище сторінкам функціональних напрямків розділу «Нумізматика».

Аналіз сторінки «Нумізматика» на офіційному сайті НМІУ та її функціональних напрямків вказує на наявні методологічні помилки при структуруванні колекції, які, скоріш за все, були закладені через радянські ідеологеми, та відповідне спотворення історичного минулого після повернення колекції з евакуації після Другої світової війни. Так, зокрема, до розділу колекції античних монет безпідставно віднесені монети Візантійської імперії та Сходу. А функціональний напрямок «Від давньої Русі до 1917», котрий при переході на його сторінку отримує дещо іншу назву «Монети Київської Русі, Червоної Русі (львівські монети), Київського князівства (Володимира Ольгердовича), удільних князівств північно-східної Русі, московського царства,

російської імперії»¹²⁹, має не лише граматичні помилки в назві, зокрема написання назв держав з малої літери, а й суттєві методологічні огріхи. Це перш за все, об'єднання, як і в попередньому функціональному напрямку, необ'єднаних понять. Дана складова нумізматичної колекції НМІУ сформована в контексті російської імперської та радянської ідеологем про спадкоємність державності від Русі до Російської імперії і, відповідно руської та російської нумізматики. Не зважаючи на трансформацію назви сторінки з «Від давньої Русі до 1917» на «Монети Київської Русі, Червоної Русі (львівські монети), Київського князівства (Володимира Ольгердовича), удільних князівств північно-східної Русі, московського царства, російської імперії», наявність у розділі колекції монет Московського царства та Російської імперії лише підтверджують це. Досить примітним у цьому плані є те, що певні емісії руських земель, які б мали входити до даного підрозділу нумізматичного зібрання НМІУ, віднесені до підрозділу «Монети Греції, Риму та Сходу». Так, зокрема, на сторінці даного функціонального напрямку офіційного сайту НМІУ вказується, що в «колекції зберігаються також два скарби, важливі для вивчення історії грошового обігу в Україні в XIV ст. – із с. Василиці Черкаської обл., знайдений у 1925 р., та із с. Борщів Київської обл., виявлений у 1948 р. У складі цих монетних депозитів серед монет Золотої Орди знаходились невідомі нумізматичній науці монети – т. зв. «київські» наслідування дензі Джанібєка, що, ймовірно, карбувалися в Києві в 1354–1363 рр., та наслідування ординських монет хана Мухамеда, яке дослідники ототожнюють з карбуванням Новгород-Сіверського князівства часів правління Дмитра-Корибута (1381–1404). Дослідження і атрибуція цих монет відкрили для науки нові центри монетного виробництва на території України в XIV ст.»¹³⁰. А про групу зберігання

¹²⁹ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети Київської Русі, Червоної Русі (львівські монети), Київського князівства (Володимира Ольгердовича), удільних князівств північно-східної Русі, Московського царства, Російської імперії. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-kyivskoi-rusi> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹³⁰ Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети Греції, Риму та Сходу. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-hretsii-rymu-ta-skhodu> (Дата звернення: 02.10.2020).

«Монети України, РСФРР, СРСР та пострадянських країн» необхідно зазначити, що якщо попередні підрозділи нумізматичного зібрання Національного музею історії України структурувалися в повоєнний період, то додання до групи зберігання радянських і пострадянських монет України є нонсенсом. На наше переконання, співробітники музею, хоча б до 30-ти річчя Незалежності України мають усунути дані негаразди, а не відбутися організацією чергової виставки у «кращих радянських традиціях». Зрозуміло, що дану проблему розв'язати лише силами сектору нумізматики, фалеристики, медальєрики та боністики практично не реально через надзвичайну забюрократизованість фондової роботи, проте вона є вкрай необхідною для надання принципу історизму як важливої методологічної парадигми найбільшій в Україні нумізматичній колекції – колекції НМІУ.

Найбільшою кількістю інформації про історії грошового обігу володіє сайт Музею Грошей Національного Банку України¹³¹, що є логічним, адже основними напрямками діяльності цього музею є не лише інформування відвідувачів про історію національної грошової одиниці – гривні, а і заходи та проекти, спрямовані на підвищення довіри до неї, заходи боротьби проти шахрайства, а також проекти, пов'язані із підвищенням фінансової грамотності українців.

На сайті доступна можливість попередньо записатись на безкоштовну екскурсію з історії грошового обігу експозицією музею, а також ознайомитись із лекторієм та програмами Музею, серед яких тематична пішохідна екскурсія вулицею Інститутською, дитячі програми, лекція про гроші часів Української Революції 1917-1921 років, інтерактивні заняття, дебати, ворк-шопи тощо. Значну роль приділено висвітленню ролі Національного Банку України та можливості провести дебати щодо підвищення фінансової грамотності – заходам щодо забезпечення фінансових операцій та користування банківськими продуктами у протидії до шахрайського заволодіння грошовим майном

¹³¹ Музей грошей Національного Банку України. Офіційна сторінка. URL: <https://museum.bank.gov.ua/museum/> (Дата звернення: 02.10.2020).

українців. Сайт є сучасним, зручним у навігації, йому притаманний високий ступінь usability, сучасний дизайн, якісна та зручна система навігації.

Одеський археологічний музей володіє другою за величиною колекцією нумізматики в Україні. В Одеському археологічному музеї нумізматична колекція представлена не лише окремими екземплярами монет з усіх залів експозиції, а й зібранням «Золота кладова», яка є перлиною серед усіх залів, доступних відвідувачам музею.

У розділі сайту Одеського археологічного музею НАН України «Структура музею» міститься покликання на сторінку відділу нумізматики і торевтики. Дана сторінка розподілена за наступними функціональними напрямками: антична нумізMATИКА (Греція, Рим); нумізMATИКА Західної Європи; медалі, ордени, знаки, сфрагістика; російська нумізMATИКА.

Щодо інформаційного потенціалу зазначених напрямків аналізованої сторінки сайту Одеського археологічного музею НАН України, то необхідно зазначити, що усі вони мають окремі сторінки, не поділені на функціональні напрямки, і містять коротку інформацію стосовно сторінки та відповідні ілюстрації. Так, зокрема, на сторінці «Антична нумізMATИКА», зазначається, що колекція давньогрецьких монет Одеського археологічного музею НАН України «охоплює тисячолітній період – з VI століття до н.е. по V століття н.е. У зборах музею представлені знамениті декадрахми м. Сіракузи, монети великих правителів давнини – царя Персії Дарія, македонських царів Пилипа II і Олександра Великого. Є в колекції монети держави Селевкідів, Понтійського царства, Парфії, фракійських царів, Карфагена і античних полісів Північного Причорномор'я. Унікальним у зборах є скарб електрових монет міста Кізік, знайдений на території Одеської області (с. Орловка)» (Одеський археологічний музей. Офіційна сторінка. Відділ нумізMATИКИ. Антична нумізMATИКА (Греція, Рим)). Також на даній сторінці розміщено 6 ілюстрацій. При розміщенні зображень розробниками сайту була порушена хронологія монетних випусків, адже ілюстрації розміщені наступним чином: аверси соліда імператора Валентиніана I, денарій імператора Септімія Севера, золотий статер

царя Лісімаха, ольвійський срібний статер, тетрадрахма Афін, а також аверси і реверси трьох електрових монет кізиків із орловського скарбу.

Щодо нумізматики Західної Європи, то на відповідній сторінці вказується, що даний розділ музейної колекції налічує більше чотирьох тисяч одиниць зберігання, це монети, які карбувалися на теренах Західної Європи протягом середньовіччя та нового часу. Стосовно формування даної колекції, вказується, що «початок зібрання відноситься до моменту створення Мюнцкабінету Одеського Товариства історії та старожитностей, велику роль в створенні якого зіграв засновник Товариства М.М. Мурзакевич» (Одеський археологічний музей. Офіційна сторінка. Відділ нумізматики. НумізMATика Західної Європи).

Певні методологічні зауваги є щодо сторінки «Російська нумізMATика». Так, зокрема, на сайті вказується, що в Одеському археологічному музеї НАН України «зберігаються також монети, час випуску яких охоплює кінець X – середину XX століття. Це монети домонгольської Русі, платіжні зливки безмонетного періоду (гривні), монети періоду феодальної роздробленості Київської Русі, епохи Російської централізованої держави, імператорського періоду і монети радянського чекану». Як бачимо, короткий опис цієї частини музейної колекції містить ряд методологічних та фактологічних помилок, зокрема, до російських монет, безпідставно віднесені монети, які карбувалися до створення держави, у назві якої була офіційно закріплена назва Росія, а ототожнення монет Київської Русі із російськими взагалі є недопустимим.

Значну за обсягами колекцію нумізматики в Україні зберігає Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Перша вкладка офіційного сайту цього музею інформує відвідувача про всі умови здійснення відвідин музею, включаючи детальний опис локації із шляхами досягнення до неї громадським транспортом, графік роботи музею, ціни на квитки, а також перелік послуг. Серед новин на головній сторінці музею розмішена стаття співробітників музею. Наприклад, публікація О. Желтобородової про наявну у нумізMATичному зібранні музею зливку-гривні Київського типу межі XI-XII

століття, доповнена детальною історією побутування цих грошових знаків, а також наданими якісними фото¹³². Іншою статтею, що у зазначеному розділі привертає увагу, є допис Юлії Стаднік про великоформатні монети у вигляді металевих кованих плит, що були поширеними у XVII-XVIII столітті. Але варто зауважити, що з високим ступенем імовірності представлені в замітці музейні предмети можуть бути новоробленими монетами XIX століття, або неавтентичними копіями, виготовленими спеціально для музейного експонування за відсутності автентичних подібних зразків дуже цікавих для відвідувача монет¹³³.

Вагому увагу наповнювачами офіційної інтернет-сторінки музею приділено опису всіх наявних колекцій, в тому числі і нумізматичної. У вкладці надано детальний опис структури нумізматичної колекції, яка «налічує майже 25000 монет, відображає економічний розвиток і товарно-грошовий обіг майже 50 країн світу», та наголошується, що нумізматична колекція музею формувалася «складалася протягом багатьох років, була започаткована на поч. XX ст. і продовжує поповнюватись новими надходженнями. За типами монет вона досить різноманітна: до її складу входять знаки оплати домонетного періоду, монети регулярного державного карбування, монети ювілейні, пам'ятні, пробні, новороби, монети спецвипусків, великовагові монети-плати тощо. Також у колекції зберігаються двадцять вісім скарбів різного наповнення» (Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Офіційна сторінка. Колекція. Нумізматика). Серед загальної інформації про дане зібрання міститься опис деяких монет різних історичних періодів та емітентів, дублюється із згаданих вище статей інформація про монетно-вагові зливки гривні та великоформатні мідні монети. На даній сторінці сайту досить інформативним для дослідників нумізматики та історії грошового обігу є

¹³² Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Офіційна сторінка. Інші статті. Гривні-зливки з колекції музею. URL: <http://museum.kh.ua/blogs/blogs.html?title=Hryvnizlyvky-z-koleksii-muzeiu>. (Дата звернення: 02.10.2020).

¹³³ Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Офіційна сторінка. Інші статті. Монети-плати XVIII ст. URL: <http://museum.kh.ua/blogs/blogs.html?title=Monetyplaty-XVII-st>. (Дата звернення: 02.10.2020).

контент щодо скарбів, які зберігаються у музеї: «Скарби, у тому числі монетні, є найцікавішою комплексною знахідкою і у більшості випадків несуть в собі історичну та археологічну цінність. Переважна частина скарбів колекції ХІМ була знайдена на території Харківської області протягом 50-60-х рр. ХХ ст. До їх складу належать як мідні, так і срібні російські, польські та литовські монети періоду ХVІІ-ХVІІІ ст., а також монети 11 ханів Золотої Орди, датовані ХІV ст. Кількість монет у скарбах варіюється у межах 3000 одиниць. Скарби самі по собі та процес їх знайдення, притягує до себе безліч зацікавлених осіб, а для нумізматів є окремою темою для досліджень» (Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Офіційна сторінка. Колекція. Нумізматика).

Вагомим культурним осередком України є Львівський історичний музей¹³⁴. Окремих розділів, присвячених нумізматичній експозиції, чи відповідної екскурсії, або описів окремих експонатів із галузі нумізматики, боністики, фалеристики та медалей на сайті музею немає. Натомість вказівка на наявність у музеї значної колекції монет розміщена у рубриці «Збірки», в якій подано розширену історичну довідку про всі наявні колекції¹³⁵. На сторінці музею наявна також інформація для науковців про семінар, або наукову конференцію, Восьмі Ісаєвичівські читання, які відбулась 5-7 березня 2018р. – на іконці повідомлення про яку зображено частину монети Британської імперії¹³⁶.

Офіційна інтернет-сторінка Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. Яворницького¹³⁷ є сучасно оформленою та зручною у користуванні. На сайті музею перелічені надзвичайно широкий асортимент послуг для різних категорій відвідувачів, надаючи змогу відвідати виставки, лекторії, майстер-класи, відзначити свята у музеї та багато іншого. Натомість відшукати відомості щодо того, яку інформацію про нумізматичні колекції

¹³⁴ Львівський історичний музей. Офіційна сторінка. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/home-en.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹³⁵ Львівський історичний музей. Офіційна сторінка. Збірки. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/collections.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹³⁶ Львівський історичний музей. Офіційна сторінка. Семінар. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/event/vosmi-naukovi-chitannja-3.html> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹³⁷ Дніпровський національний історичний музей імені Дмитра Яворницького. Офіційна сторінка. URL: <http://www.museum.dp.ua/ru/> (Дата звернення: 02.10.2020).

співробітники музею готові донести відвідувачу, або з якими заходами чи виставками, постійно діючими експозиціями із наявними грошовими знаками зможе самостійно ознайомитись відвідувач, ми не знайшли. На офіційній сторінці Дніпропетровського національного музею ім. Д. Яворницького представлена коротка інформація про майже всіх наукових співробітників та адміністрацію музею, серед яких можна знайти інформацію про зберігача групи «Нумізматика», старшого наукового співробітника Подільян Анну Вікторівну, яка має вагомий музейний досвід та була представлена до оголошення численних подяк та заохочувань з боку адміністрації музейного закладу¹³⁸.

Окрім згаданих вище музеїв в Україні є ряд інших музейних установ обласного рівня, які мають власні нумізматичні зібрання, зокрема, Кіровоградський обласний краєзнавчий музей. На сайті даної установи вказується, що «музейні колекції налічують понад 60 тисяч предметів основного та більше 27 тисяч науково-допоміжного фонду, це – цікаві зібрання, що характеризують історичний розвиток та культуру краю з найдавніших часів до наших днів, природу»¹³⁹. Окрім цього розроблена 3D віртуальна екскурсія Кіровоградським обласним краєзнавчим музеєм, його відділами та філіями¹⁴⁰. Проте, окрім загальної панорами експозицій, даний інформаційний продукт нічого не дає відвідувачам. Відсутня можливість перегляду окремих експонатів даної 3D віртуальної екскурсії, у тому числі й нумізматичних та боністичних джерел. Зупинимось на більш детальній характеристиці сайту цього музею.

➤ ОФІЦІЙНА СТОРІНКА – Сайт має низку дуже серйозних недоліків, не є максимально клієнто-орієнтованим, не містить цікавої інформації для відвідувача, має незручну структуру та низький usability (зручність у пошуку та навігації).

¹³⁸ Дніпровський національний історичний музей імені Дмитра Яворницького. Офіційна сторінка. Відділ фондів. URL: <http://www.museum.dp.ua/sciense01/divisions/division02> (Дата звернення: 02.10.2020).

¹³⁹ Кіровоградський обласний краєзнавчий музей. URL: http://www.kokm.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=118&lang=ua (Дата звернення: 02.10.2020).

¹⁴⁰ 3D віртуальна екскурсія Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, його відділів та філій. URL: <http://3d.kokm.pp.ua/?i=1> (Дата звернення: 02.10.2020).

✓ Перше, що привертає увагу, недоречний напис назви російською мовою та дещо хибний переклад на англійську на головній сторінці сайту – Kirovohgad local lore museum.

✓ Окрім наявності російської мови там також є кнопки сторінок музею у Вконтакте та Однокласники, які при відкритті переключають на оголошення про Указ Президента із блокуванням цих мереж. Наявність сторінок музею в згаданих російських соціальних мережах свідчить про нерозуміння керівництвом музею проблем інформаційної безпеки, адже дані сторінки можуть стати об'єктом хакерської атаки для поширення фейків, як це вже відбувалось із приватними сторінками, які періодично зламують.

✓ Загалом застарілий сайт, сучасні сайти мають креативний дизайн з абстрактними та геометричними формами, фотозображення та новинами.

✓ Гугл інструмент з автоматичного перекладу на будь-яку світову мову цієї сторінки, вважаємо, є зайвим, достатньо, що угорі є прапорці української та англійської мов.

✓ Зліва є колонка сторінок структури сайту, з яких частина не відкривається взагалі, а частина є обтяженими непотрібною для відвідувача інформацією та створюють відчуття якогось «совка».

✓ Музей нічого не втратить, якщо *прибрати звіди під-сайти*: «Керівництво музею» (інформація про Директора завжди є у Вікіпедії, а централізація всіх звернень через приймальню мінімізує ліваки іншими керівниками підрозділів, заступників по заходам, головного зберігача по експертизам і т.п.); «Структура музею», це більшості відвідувачів не цікаво; У колонках «Музеї області» та «Довідка для туриста» і «Кіровоград туристичний» мають дуже схожий контент, і незрозуміло, навіщо безкоштовно надавати рекламу іншим установам, і до чого тут Кіровоград, якщо вже Кропивницький.

✓ Вкладка «Співробітники музею» не відкривається, вимагає права доступу адміністратора, та її краще переформатувати в «Наші екскурсоводи», де будуть розміщені фото екскурсоводів із можливістю лишати коментарі

відвідувачів із враженнями про їхню роботу, а також теми лекцій, які вони можуть читати у лекторії.

✓ Завжди на всіх сайтах складно знайти саму необхідну інформацію, зокрема, це графік роботи та телефон. На даному сайті ця інформація чомусь міститься на вкладці «Про музей» разом із його історією, а не «Відвідувачу».

✓ Вкладка «Музейникам» із викладенням туди методичок, тексту Кодексу музейної етики взагалі не цікава ні науковцям, ні відвідувачам, музей же має працювати заради відвідувача, а не музейних працівників, які завжди знайдуть з ким сконтактувати та де знайти всі ці форми і нормативні документи.

✓ Сторінка «Статті та видання» містить викладені інформаційні огляди, які краще десь опублікувати у наукових чи науково-популярних журналах, або завантажити до окремої сторінки на Academia.edu, поставивши на сайті покликання на неї, наприклад, у окремій вкладці «Наукова діяльність», де завантажити інформацію про щорічну конференцію музею, про його науковий збірник (або покликання на окремий сайт по збірнику, якщо він же буде фаховий, то буде сайт точно окремий) та покликання на сторінки у наукових соцмережах. Там, де в цій сторінці гілка «Видання» наштовхує на думку про викладені попередні номери якогось вісника чи музейного журналу, а там друкована продукція, яку краще розмістити у окремій гілці «Крамниця».

✓ Рубрики «Проект за волю і долю України» та «До 100-річчя Української Революції» практично ідентичні за своєю суттю і звучать круто, але містять просто завантажені pdf статей, де у файлах практично ніде не зрозуміло, де ж ці статті опубліковані, тому роботи авторів статей цієї гілки краще викласти на Academia.edu та видалити цю гілку, тим більше, що 100-річчя Української Революції минає вже наступного року і всі потужності потрібно переключити на грандіозне святкування 30-річчя Незалежності України.

Таким чином, детально вивчивши сайт Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, ми, на жаль, мусимо констатувати, що його інформаційна

цінність для фахівців із спеціальних галузей історичної науки, у тому числі нумізматики, близька до нуля.

Щодо на офіційних інтернет-сторінок музеїв із наявними найбільшими нумізматичними колекціями в Україні, до яких належать: Національний музей історії України, Музей Грошей національного Банку України, Одеський археологічний музей, Харківський історичний музей ім. М. Сумцова, Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. Яворницького та Львівський історичний музей, ми здійснили наступні спостереження:

- Нумізматична складова зазвичай зазначена у структурних частинах сайтів, присвячених фондовій збірці чи колекції музею;
- На сайтах можуть бути представлені біографії співробітників музею, в тому числі зберігачів фондів чи наукових співробітників, які займаються вивченням та зберіганням фондів груп «Нумізматика», «Боністика» тощо;
- В музеях, які володіють крупними нумізматичними колекціями, регулярно для відвідувачів доступні спеціальні профільні виставки, про які на сайтах музеїв присутні фотозвіти, анонси та фотоматеріали;
- Деякі сайти розміщують на своїх сторінках рубрику «Експонат тижня», де нерідко відображають рідкісні медалі, грошові знаки чи ордени.

3.2 Британський музей

Стосовно зарубіжних, зокрема європейських музейних установ, зупинимось на аналізі веб-сайту Кафедри монет і медалей Британського музею (Department of Coins and Medals of the British Museum)¹⁴¹.

Офіційний сайт Британського музею містить значний інформаційний потенціал для дослідників історії грошового обігу в усьому світі. Проте найбільш цінним для дослідників нумізматики і боністики на даному сайті є сторінка Кафедри монет і медалей.

¹⁴¹ Department of Coins and Medals. URL: <https://www.britishmuseum.org/our-work/departments/coins-and-medals> (Дата звернення: 12.05.2020).

Відкриті дані на веб-сайті Кафедри монет і медалей розподілені за наступними функціональними напрямками:

- Доступ до колекції
- Ідентифікація об'єкта
- Історія
- Персонал
- Дослідження
- Просвітницька робота та навчання

На кафедрі монет і медалей знаходиться найкраща нумізматична колекція у світі. Ілюструючи історію карбування монет від її витоків у 7 ст. до н.е. до наших днів, вона містить близько 800 000 предметів з усього світу. Крім монет і медалей, вона також включає:

- Супутні предмети, такі як ваги монет, жетони та скарбнички.
- Колекція паперових грошей – від китайських банкнот XIV століття до євро.
- Всесвітньо відома колекція пам'ятних та мистецьких медалей від італійського Відродження до тих, які виготовляють сучасні художники, що працюють по всьому світу.

Головне меню сайту містить поле для користувальницького пошуку, посилання на веб-сторінки з новинами та на інформацію про сам Британський музей.

Сайт достатньо зручний для користування, має графічний логотип, однотипний дизайн усіх сторінок з переважно білим та чорним кольорами, мова – англійська, можна перекласти на потрібну мову¹⁴².

На Інтернет-сторінці можна знайти інформацію про майже 600 000 об'єктів в колекції. Загалом у базі даних зберігається інформація про понад чотири мільйони предметів у колекції Британського музею.

¹⁴² Department of Coins and Medals. URL: <https://www.britishmuseum.org/our-work/departments/coins-and-medals> (Дата звернення: 12.05.2020).

Щоб переглядати предмети із колекції Монети та медалі в навчальному кабінеті, потрібно заповнити заявку на навчальний кабінет та надіслати її електронною поштою: coins@britishmuseum.org.¹⁴³ [8]. Сайті дає можливість ознайомитись із графіком роботи кафедри монет і медалей Британського музею та його структурними підрозділами – спеціалізованими кімнатами.

Отже, проаналізувавши офіційний сайт Британського музею, можна зробити висновок, що він містить значний інформаційний потенціал для дослідників історії грошового обігу в усьому світі, а найбільш цінною для дослідників нумізматики і боністики є сторінка сайту Кафедри монет і медалей. Завдяки оцифрованій інформації, яка знаходиться на он-лайн сторінці музею, ми маємо можливість зануритися у вивчення нумізматичних колекцій, не виходячи з дому. Онлайн-музеї в наш час займають важливе місце, особливо в період світових катаклізмів.

Проведемо дослідження офіційних веб-сайтів Національного музею історії України (<https://nmiu.org/>), Харківського історичного музею ім. М. Ф. Сумцова (<http://museum.kh.ua/>), Одеського археологічного музею Національної академії наук України (<http://www.archaeology.odessa.ua/>) та Британського музею (<https://www.britishmuseum.org/>).

За винятком Національного музею історії України усі інші зазначені сайти є мультимовними, однак перелік підтримуваних мов доволі незначний (2-3). Також слід зауважити, що переклад на сайті <http://museum.kh.ua> є неповним – по суті для іноземних користувачів зроблена окрема сторінка сайту з перекладом на англійську, тоді як інформація на інших сторінках, головне меню, логотип з назвою тощо завжди залишаються на українській.

На трьох із чотирьох досліджуваних сайтів (окрім Одеського археологічного музею) присутні посилання на соціальні мережі, що дозволяє їм застосовувати заходи SMM-маркетингу, направлені на впізнаваність бренду,

¹⁴³ Department of Coins and Medals. URL: <https://www.britishmuseum.org/our-work/departments/coins-and-medals> (Дата звернення: 12.05.2020).

роботу з цільовою аудиторією, підвищення рівня лояльності та налаштування зворотного зв'язку з користувачами.

Як видно з базового url-префіксу, українські веб-сайти музеїв здебільшого використовують незахищений протокол передачі даних http. Коли підключення до сайту незахищене, браузер, особливо від Google, будуть показувати користувачам повідомлення про те, що на сайті незахищене з'єднання і що вони можуть стати жертвою шахраїв. Існує також ризик підміни інформації на самому сайті (наприклад, підміни реклами власника на рекламу зловмисника). Зазначені фактори можуть значно знизити конверсію, адже мало хто захоче залишати дані на сайті, з якого їх можуть вкрасти. Захищене з'єднання є обов'язковим для тих сайтів, де користувачі вводять і передають конфіденційну інформацію (особисті дані, деталі доступу, реквізити платіжних карт) – загалом на будь-яких сайтах з авторизацією, взаємодією з платіжними системами, поштовими сервісами. Оскільки безпосередньо на веб-ресурсах українських музеїв немає сервісів реєстрації/авторизації користувачів та будь-яких послуг з продажу послуг/продукції, то для них на сьогодні це не є обов'язковою умовою використання захищеного протоколу https. Разом з тим, Google наполегливо рекомендує приділяти більше уваги рівню безпеки сайту та довіри не тільки з боку користувачів, але і пошукової системи.

Офіційний веб-сайт Британського музею, хоча і не містить сервісів, де користувачі можуть вводити і передавати особисту чи конфіденційну інформацію, має безпечне з'єднання, більш високий індекс швидкодії (категорія В – дуже добре), значно кращі показники відвідуваності (основні відвідувачі – представники Великобританії (35,4%), США (22,3%), Китаю (3,5%), Італії (3,1%) [дані market intelligence platform <https://www.similarweb.com>]), окрему сторінку з детальною картою закладу. На жаль, веб-сайти українських музеїв відсутні в базі даних SimilarWeb, що не дозволяє нам аналізувати географію їх відвідувачів.

Час завантаження головної сторінки на <https://www.britishmuseum.org/> є дещо більшим аніж українських (трохи більше 2 секунд на десктоп-пристроях),

однак тут слід враховувати значно більший обсяг представленого на ній контенту. Для надання комерційних послуг функціонує окремий веб сайт <https://www.britishmuseumshoponline.org/>, те ж саме стосується іншомовної версії сайту (переклад зроблено тільки на китайську мову) – табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика офіційних веб-сайтів Національного музею історії України, Одеського археологічного музею НАН України, Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова та Британського музею

Показник	Національний музей історії України	Одеський археологічний музей НАН України	Харківський історичний музей ім. М. Ф. Сумцова	The British Museum
Сторінка у Вікіпедії	+	+	+	+
Кількість мов (назви)	1	3 (ukr, rus, en)	2 (ukr, en)	2 (en, chinese)*
Переходів на сайт (в місяць, за даними Google)	556	189	906	3590
Індекс швидкодії сайту (більше – краще)**	F (16%)	D (62%)	F (48%)	B (81%)
Підключення сайту	Безпечне (захищений протокол передачі)	Небезпечне (незахищений протокол передачі)	Небезпечне (незахищений протокол передачі)	Безпечне (захищений протокол передачі)
Авторизація користувачів	-	-	-	+ / - ***
Інтернет-магазин	- / + ****	-	-	+ / - ***
Сервіси онлайн-оплати	- / + ****	-	-	+ / - ***
Наявність favicon (графічний логотип)	-	-	+	+
Карта музею	-	-	-	+
Контактна інформація	+	+	+	+
Посилання на соціальні мережі	+ (facebook, youtube,	-	+ (facebook, youtube,	+ (facebook, twitter,

* функціонує окремий сайт <http://britishmuseum.org.cn/>

** дані моніторингового порталу <https://gtmetrix.com>

*** для сервісів розроблена окрема версія сайту за посиланням <https://www.britishmuseumshoponline.org/>

**** сервіси реалізовані на сторінці <https://nmiu.kontramarka.ua/>, яка не відноситься до досліджуваного сайту

	instagram)		instagram)	youtube, instagram)
Наявність сторінки, присвяченої нумізматиці	+	+	+	+
Час завантаження сторінки нумізматики (менше – краще)**	2,9 с	1,0 с	1,3 с	2,1 с

Як бачимо, українські музейні Інтернет-ресурси спрямовані, переважно, на популяризацію та PR музейних установ і радше виконують функції зв'язків із громадськістю, а не є базою для наукових досліджень. Також необхідно зазначити, що суттєвим недоліком сайтів українських музеїв є їх низька швидкодія, проблеми з адаптивністю (відображенням на мобільних пристроях), некоректний код, не належним чином налаштований веб-сервер тощо, що не лише зменшує довіру до них пошукових систем, але й відштовхує відвідувачів, для яких важлива не лише якість контенту, а й юзабіліті, адаптивність, кросбраузерність. Водночас офіційний сайт Британського музею зручний для науковців, адже передбачає дистанційну роботу з джерелами, що традиційно для європейських музейних та архівних установ.

ВИСНОВКИ

1. Проведене нами дослідження засвідчує, що проблема інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці є досить актуальною. Дослідники відзначають значний інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях, проте змушені констатувати факт недостатньої розвиненості даного сегменту вітчизняного Інтернету, указують на низку недоліків музейних сайтів та акцентують увагу на необхідності розроблення методологічних підходів для користування WEB-ресурсами у якості джерела наукових пошуків у галузі нумізматики. Загалом практично всі автори, праці яких ми проаналізували, вважають досить перспективним створення музейних онлайн-колекцій та спеціалізованих нумізматичних сайтів, матеріли яких мають містити інформацію про основні та допоміжні нумізматичні джерела, а також розробку спеціального софту для створення віртуальних нумізматичних колекцій.

2. Стосовно проблем використання програмного забезпечення для організації електронних колекцій монет, графічних редакторів та можливостей використання даного софту у нумізматичних дослідженнях, то, на нашу думку, на сьогодні на ринку програмного забезпечення існує велика кількість софту, розробленого для нумізматів – як дослідників, так і звичайних колекціонерів, щоправда для останніх кількість програм у разі перевищує софт для науковців. Проте навіть застосування програм для колекціонерів значно полегшує та спрощує інвентаризацію колекції чи музейного фонду. Досить перспективним є розробка програм для проведення попередньої експертизи монет на предмет автентичності, тим більше, що на сьогодні існує величезна база якісних зображень як автентичних, так і підробних монет.

3. Досліджувані нами сучасні довідкові нумізматичні Web-ресурси поділяються на дві великі групи: 1) електронні енциклопедії та бібліотеки і 2) спеціалізовані нумізматичні сайти. Контент першої групи розрахований як на дослідників історії грошового обігу, так і на колекціонерів, адже містить різнопланову інформацію, яка розширює знання про нумізматичні джерела та

історію грошового обігу. Друга група довідкових Web-ресурсів розрахована на більш вузьке коло користувачів, містить вузькоспеціалізований контент – античні монети, давньогрецькі монети, монети Боспору, монети античного Причорномор'я, монети Сходу та ін. Проте саме ці інформаційні ресурси є незамінним джерелом для здійснення попередньої ідентифікації монет та подальшого детального вивчення.

4. Аналіз нумізматичних сторінок на офіційних сайтах НМІУ й ОАМ та їхніх функціональних напрямків вказує на ряд методологічних помилок, допущених під час структурування колекції, які, ймовірно, були допущені через вплив радянських ідеологем та спричинили спотворення історичного минулого. Перш за все, віднесення до російської нумізматики монет Київської Русі та руських земель в період пізнього середньовіччя та раннього нового часу. Можемо стверджувати, що проаналізовані офіційні Інтернет-сайти ряду українських музеїв мають значний інформаційний потенціал у плані популяризації роботи музею, але, на жаль, мінімальний для науковців. Прикро, що на офіційних сайтах Національного музею історії України, Одеського археологічного музею НАН України та Харківського історичного музею ім. М. Ф. Сумцова немає можливості для дистанційного ознайомлення з нумізматичною колекцією, як, до речі, з іншими колекціями цих музеїв, тому для науковців дані Інтернет-ресурси можуть бути корисними лише для отримання попередньої інформації щодо предметів, які зберігаються в музейних установах, перед безпосередньою роботою у фондах. Власне, ці музейні Інтернет-ресурси спрямовані переважно на популяризацію та PR музейних установ і радше виконують функції зв'язків із громадськістю, а не є базою для наукових досліджень. Водночас офіційний сайт Британського музею зручний для науковців, адже передбачає дистанційну роботу з джерелами, що традиційно для європейських музейних та архівних установ.

Також необхідно зазначити, що суттєвим недоліком сайтів українських музеїв є їх низька швидкодія, проблеми з адаптивністю (відображенням на мобільних пристроях), некоректний код, не належним чином налаштований

веб-сервер тощо, що не лише зменшує довіру до них пошукових систем, але й відштовхує відвідувачів, для яких важлива не лише якість контенту, а й юзабіліті, адаптивність, кросбраузерність.

5. Щодо перспективних напрямків використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці, то, на наше переконання, це має бути створення загальних електронних нумізматичних колекцій та їхніх каталогів, а також подальший розвиток сайтів із нумізматичним контентом. Окрім цього, перспективним напрямком використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у нумізматиці, який має загальноцивілізаційне значення, є створення єдиної інформаційної платформи, яка поєднувала б оцифровані колекції музейних установ України і до якої могли б мати доступ науковці. У такий спосіб інформаційна діяльність вітчизняних музейних установ сприяла б долученню цих закладів культури до світового соціокультурного простору.

Список використаних джерел та літератури

1. Анохін В.А. Античні монети Північного Причорномор'я. Каталог. Київ: Стилос, 2011.
2. Бойко-Гагарін А.С. Музей, що заробляє. Manual для маркетолога. Київ: Логос, 2020. С. 104-105.
3. Бойко-Гагарін А. (2017). Фальшивомонетництво у Центральній та Східній Європі в добу Середньовіччя та раннього Нового часу. Київ. 549 с.
4. Воронка Г. Словники та енциклопедії: розмежування понять. Вісник Книжкової палати. 2015. № 6. С. 11-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_6_4 (Дата звернення: 02.10.2020)
5. Головацька І. (2009) Особливості використання Інтернет-ресурсів бібліотеками Галичини. Вісник Книжкової палати. № 4. С.23–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2009_4_10 (Дата звернення: 22.10.2020).
6. Гужва В. М. Інформаційні системи і технології на підприємствах: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001
7. Драгуцан А. Що таке інформаційні технології. URL: <http://apeps.kpi.ua/shcho-take-informatsiini-technologii/en> (Дата звернення: 22.10.2020).
8. ДСТУ 3017–95. Видання. Основні види. Терміни та визначення. Чинний від 1996–01–01. Київ: Держстандарт України, 1995. URL: https://ntb.pstu.edu/images/N-rabotniku/DSTU_3017_95.pdf (Дата звернення: 02.10.2020).
9. Зварич В.В. Нумизматический словарь. Львов: Издательское объединение «Вища школа». 338 с.
10. Коцур В.П. Актуальні напрямки та організаційні засади сучасних досліджень середньовічної нумізматики в Україні. *Наукові записки з української історії: Зб. наук. статей*. Вип. 33. Переяслав-Хмельницький. 2013. С.3– 8.
11. Коцур В.П. Щодо проблеми використання матеріалів «чорної» археології в наукових дослідженнях з нумізматики. Тези доповідей IV міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки». 22-23 червня 2016 р. Кіровоград-Київ-Переяслав-Хмельницький, 2016.
12. Крашенінін В. У чому полягає технічний SEO аудит сайту? URL: <https://krashlab.com.ua/blog/tehnichnyj-seo-audyt-u-chomu-vin-pogyagaye/> (Дата звернення: 02.10.2020).
13. Крижанівський А. Визначення ступенів рідкості при складанні каталогу на прикладі монет Галицької Русі XIV-XV ст. *Український нумизматичний щорічник*. 2019. Вип. 3. С. 67–76. URL: <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2019-3-67-76> (Дата звернення: 22.10.2020).
14. Кулешов С. Три фальшиві середньовічні західноєвропейські денарії, знайдені в Рівненській області. *Український нумизматичний щорічник*.

2018. Вип.2. С. 43–51. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2018-2-43-51> (Дата звернення: 22.10.2020).
15. Купрієнко С. Онлайн музей? URL: <https://www.academia.edu/35997748/%D0%9E%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9> *An online museum* (Дата звернення: 02.10.2020).
16. Лузанова А. (2020). Нумізмати́ка на сайті Британського музею. *Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти: тези доповідей I Міжнародної наукової конференції*, 13 травня 2020 р. Кропивницький: ЦНТУ. С.144-146
17. Мойсеєнко М. Хронологія знахідок в Україні срібляників типу IV Володими́ра Святослави́ча. *Український нумізматичний щорічник*. 2018/ Вип.2. С.32–42.
18. Нечитайло В.В. Інформаційний потенціал Інтернет-ресурсів у вивченні проблем грошового обігу України-Гетьманщини. *Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей*. Серія «Історичні науки». 2019 Вип. 7. С. 77-87.
19. Нечитайло В.В. Грошовий обіг на території Гетьманщини (1648-1764 рр.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди. Кропивницький; Переяслав-Хмельницький, 2019. С.45. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/8897> (Дата звернення: 02.10.2020).
20. Нумізматика. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970—1980. Т. 5. С. 455.
21. Орлик В. До питання ідентифікації монет Банату Северин із зображенням чоловічої фігури та хреста у щиті під короною. *Український нумізматичний щорічник*. 2018. Вип.2. С. 81-93. URL: <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2018-2-81-93> (Дата звернення: 22.10.2020).
22. Орлик В., Коцур В., Цыганенко Л. Клад ольвийских монет «борисфенов», найденный в Городищенском районе Черкасской области весной 2018 года. // *Acta Archaeologica Lodziensia*, 2019. – 65. – С.39-50. DOI: <https://doi.org/10.26485/AAL/2019/65/4>
23. Орлик В., Орлик С., Лузанова А. Інформаційний потенціал офіційних сайтів музеїв у нумізматичних дослідженнях та популяризації діяльності музейних установ. *Соціум. Документ. Комунікація*. Серія: Історичні науки. 2020. Вип.10. С. 320-335.
24. Орлик В.М. Інформаційний потенціал WEB-ресурсів у нумізматичних дослідженнях (на прикладі монет держав Хрестоносців). Матеріали наукової конференції з міжнародною участю «*Архівознавчі та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі*». м. Київ, 14 берез. 2013 р., Київ, 2013. С. 129-133.

25. Орлик В.М. Топографія знахідок в Україні монет держави Тевтонського ордену в Пруссії та її Лівонського відділення (зведені відомості по областях). *Український нумізматичний щорічник*. 2017. Вип.1. С.37-74.
26. Орлик В.М., Орлик С.В. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. Універсум історії та археології. 2019. Том. 2 (27). Вип 2. С. 5-27. doi 10.15421/26190201
27. Орлик С.В., Бойко-Гагарін А.С. Фальшивомонетництво в Україні в роки Першої світової війни. *Український нумізматичний щорічник*. 2017. Вип.1. С.143-164.
28. Плескач В.Л., Затонацька Т.Г. Інформаційні системи і технології на підприємствах. Підручник. К., 2011. 718 с. URL: https://pidru4niki.com/1497110247709/informatika/informatsiyni_tehnologiyi (Дата звернення: 22.11.2020).
29. Потильчак О. Мідна російська монета у грошовому обігу Правобережної України у XVIII ст. (на матеріалах нумізматичних знахідок 2017 року з Трушків на Білоцерківщині). // *Український нумізматичний щорічник*. – Вип.2. – 2018. – С.119-131. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2018-2-119-13>
30. Потин В.М. Введение в нумизматику. *Труды Государственного Ордена Ленина Эрмитажа*. Ленинград: Искусство. 1986Т. 26. С.69-160.
31. У пам'ять про Валерія Нечитайла – романтика щонайсміливіших ідей. *Український нумізматичний щорічник*. 2020. Вип.4. С.217-222.
32. Хромова І. Нумізматика в музейних Інтернет-ресурсах України. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : Зб. наук. пр. К.: Ін-т історії України НАНУ, 2013. Ч. 21: Електронні інформаційні ресурси. С. 203–207.
33. Хромова І. Програмне забезпечення в нумізматичному дослідженні колекції / І. Хромова // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 2015. Ч. 25. С. 173-179. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sidptm_2015_25_16 (Дата звернення: 02.10.2020).
34. Швець О. Використання інформаційних ресурсів у нумізматичних дослідженнях. Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми нумізматичної системи допоміжних історичних дисциплін», 5-6 листопада 2015 р. Кіровоград–Київ–Переяслав-Хмельницький, 2015. С.15-18.
35. Шевчук О. Інформаційні можливості сайту Національного Банку України в дослідженні проблем історії грошового обігу в Україні. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки. 2019. Вип.8. С. 320-335. DOI: 10.31470/2518-7600-2019-8-320-335.
36. Шпортун О. Нумізматичні веб-сайти України. *Forum Numizmatyczne, Pieniadz I Mennice Studia I Materialy*. № 1. Białystok. 2016. С. 174-179.
37. Шпортун О. Проблеми використання сайту «Auction.violity.com» в нумізматичних дослідженнях. Збірник праць IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми нумізматичної системи

- допоміжних історичних дисциплін». 22-23 червня 2016 р. Кіровоград–Київ–Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 126.
38. Dymowski A. Nummi serrati, bigati et alii. Coins of the Roman Republic in East-Central Europe north of the Sudetes and the Carpathians. – Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2016.
39. Dymowski A. Znależiska monet rzymskich z terenu Polski rejestrowane w pierwszych latach XXI wieku. Aspekty źródłoznawcze. – Eternum: Zielona Góra, 2011.
40. Kotsur V. Methodological issues of modern numismatic research: materials of “black” archeology and scientific research. Forum Numizmatyczne: Peniadz i mennice. №1. Białystok. 2016. С.7–9.
41. Mielczarek, M. & Orlyk, V. New find of Olbian coins. Tarashcha district, Kyiv region, Ukraine. Східноєвропейський історичний вісник. 2019№13, С. 33–39. doi: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.13.190763>
42. Myzgin K. Roman Republican Coins and Their Imitations from the Territory of Ukraine and Belarus. Warszawa. 2017. 290 p.
43. Orlyk V. A Coin Hoard of Pre-Reform Shillings of the Grand Master Michael Küchmeister von Sternberg Found in Chernihivschyna. Acta Archaeologica Lodziensia. 2016. №62. P. 93-97.

Інтернет-ресурси

44. 3D віртуальна екскурсія Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, його відділів та філій. URL: <http://3d.kokm.pp.ua/?i=1> (Дата звернення: 02.10.2020).
45. About the World Digital Library URL: <https://www.wdl.org/en/about/> (Дата звернення: 02.10.2020).
46. About the World Digital Library: Partners URL: <https://www.wdl.org/en/partners/> (Дата звернення: 02.10.2020).
47. Ancient Coinage of Olbia, Sarmatia. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/greece/sarmatia/olbia/i.html> (Дата звернення: 02.10.2020).
48. Bullion Test URL.: <https://play.google.com/store/apps/details?id=se.brolineembedded.bulliontest> (Дата звернення: 02.10.2020).
49. Byzantine. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/topscript.html#> (Дата звернення: 02.10.2020).
50. Celtic URL: <https://www.wildwinds.com/coins/celtic/i.html> (Дата звернення: 02.10.2020).
51. Coinoscope: Identify coin by image URL.: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.micron.coinoscope> (Дата звернення: 02.10.2020).
52. Collection Statistics URL: <https://www.wdl.org/en/statistics/> (Дата звернення: 02.10.2020).

53. Collection Studio 3.65 URL: <http://82.200.204.13/node/275835/> (Дата звернення: 02.10.2020).
54. Department of Coins and Medals. URL: <https://www.britishmuseum.org/our-work/departments/coins-and-medals> (Дата звернення: 12.05.2020).
55. Department of Coins and Medals. URL: <https://www.britishmuseum.org/our-work/departments/coins-and-medals> (Дата звернення: 12.05.2020).
56. Description of Ukraine, or Regions of the Kingdom of Poland between Muscovy and Transylvania. URL: <https://www.wdl.org/ru/item/14747/view/1/136/#q=%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82> (Дата звернення: 02.10.2020).
57. Design of the Medal and Token Commemorating the Construction of the Monument to Nicholas I in Kiev, Kiev Province, 1895 URL: <https://www.wdl.org/en/item/12898/#q=numismatic&qla=en> (Дата звернення: 02.10.2020).
58. English. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/topscript.html#> (Дата звернення: 02.10.2020).
59. Greek. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/topscript.html#> (Дата звернення: 02.10.2020).
60. GTmetrix. Website Speed and Performance Optimization. URL: <https://gtmetrix.com> (Дата звернення: 22.10.2020).
61. IP 141.8.194.159 URL: <https://ipinfo.io/141.8.194.159> (Дата звернення: 02.10.2020).
62. IP ADDRESS DETAILS 77.87.197.182 URL: <https://ipinfo.io/AS28907/77.87.192.0/21-77.87.197.128/25> (Дата звернення: 02.10.2020).
63. IP Location: 94.46.187.166 URL: <https://whatismyip.live/ip/94.46.187.166> (Дата звернення: 02.10.2020).
64. Maktun: Coin search by photo URL.: <https://play.google.com/store/apps/details?id=ru.vlcoins.catalog> (Дата звернення: 02.10.2020).
65. Market intelligence platform. URL: <https://www.similarweb.com> (Дата звернення: 22.10.2020).
66. N-CAT. URL.: <https://code.google.com/archive/p/n-cat/> (Дата звернення: 02.10.2020).
67. OpenNumismat 1.6.1 URL.: <http://www.geardownload.com/hobby/opennumismat.html> (Дата звернення: 02.10.2020).
68. OpenNumismat безкоштовна програма з відкритим доступом для колекціонування монет. URL.: <http://opennumismat.github.io/uk/news/> (Дата звернення: 02.10.2020).
69. PR-CY URL: <https://a.pr-cy.ru/bosporan-kingdom.com/> (Дата звернення: 02.10.2020).
70. PR-CY URL: <https://a.pr-cy.ru/tauriscoins.ru/> (Дата звернення: 02.10.2020).
71. Роман. URL: <https://www.wildwinds.com/coins/topscript.html#> (Дата звернення: 02.10.2020).

72. Royal Coin, Francis I. Sample Teston URL: <https://www.wdl.org/en/item/596/#q=coins> (Дата звернення: 02.10.2020).
73. WildWinds URL: <https://www.wildwinds.com/coins/index.html> (Дата звернення: 02.10.2020).
74. World Digital Library Home URL: <https://www.wdl.org/en/> (Дата звернення: 02.10.2020).
75. World Digital Library. URL: <https://www.wdl.org/en/search/?q=coins> (Дата звернення: 02.10.2020).
76. World Digital Library. URL: https://www.wdl.org/en/search/?q=numismatics&item_type=print-photograph (Дата звернення: 02.10.2020).
77. Вікіпедія URL: <http://uk.wikipedia.org> (Дата звернення: 02.10.2020).
78. Інформаційні технології. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97 (Дата звернення: 02.09.2020).
79. Категорія: Монетні двори в Україні URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія: Монетні двори в Україні](https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Монетні_двори_в_Україні) (Дата звернення: 02.10.2020).
80. Кіровоградський обласний краєзнавчий музей. URL: http://www.kokm.kr.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=118&lang=ua (Дата звернення: 02.10.2020).
81. Львівський історичний музей. Офіційна сторінка. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/home-en.html> (Дата звернення: 02.10.2020).
82. Львівський історичний музей. Офіційна сторінка. Збірки. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/collections.html> (Дата звернення: 02.10.2020).
83. Львівський історичний музей. Офіційна сторінка. Семінар. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/event/vosmi-naukovi-chitannja-3.html> (Дата звернення: 02.10.2020).
84. Монеты Боспора. URL: https://bosporan-kingdom.com/coins_catalog.html (Дата звернення: 02.10.2020).
85. Монеты Тавриды. URL: <https://bosporan-kingdom.com/podrazhaniya/> (Дата звернення: 02.10.2020).
86. Монеты Тавриды. URL: <https://tauriscoins.ru/index.php/katalog-monet> (Дата звернення: 02.10.2020).
87. Музей грошей Національного Банку України. Офіційна сторінка. URL: <https://museum.bank.gov.ua/museum/> (Дата звернення: 02.10.2020).
88. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. URL: <https://nmiu.org/> (Дата звернення: 02.10.2020).
89. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Виставка з історії грошового обігу. URL: <https://nmiu.org/vystavki/171-ekskursiji-kontent/vysta/2/345-istoriia-hroshovoho-obihu-v-ukraini> (Дата звернення: 02.10.2020).

90. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фонди національного музею історії України. URL: <https://nmiu.org/pro-muzei/fondy-muzeiu> (Дата звернення: 02.10.2020).
91. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka> (Дата звернення: 02.10.2020).
92. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети Греції, Риму та Сходу. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-hretsii-rymu-ta-skhodu> (Дата звернення: 02.10.2020).
93. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети Київської Русі, Червоної Русі (львівські монети), Київського князівства (Володимира Ольгердовича), удільних князівств північно-східної Русі, Московського царства, Російської імперії. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-kyivskoi-rusi> (Дата звернення: 02.10.2020).
94. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети СРСР та пострадянських країн. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-srsr-ta-postradianskykh-krain> (Дата звернення: 02.10.2020).
95. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети Західної Європи, Америки та Австралії. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-zakhidnoi-yevropy-ameryky-ta-avstralii> (Дата звернення: 02.10.2020).
96. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka> (Дата звернення: 02.10.2020).
97. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети Греції, Риму та Сходу. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-hretsii-rymu-ta-skhodu> (Дата звернення: 02.10.2020).
98. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети Київської Русі, Червоної Русі (львівські монети), Київського князівства (Володимира Ольгердовича), удільних князівств північно-східної Русі, Московського царства, Російської імперії. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-kyivskoi-rusi> (Дата звернення: 02.10.2020).
99. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети СРСР та пострадянських країн. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-srsr-ta-postradianskykh-krain> (Дата звернення: 02.10.2020).
100. Національний музей історії України. Офіційна сторінка. Фондові колекції. Нумізматика. Монети СРСР та пострадянських країн. URL: <https://nmiu.org/index.php/fondy-muzeiu/numizmatyka/monety-srsr-ta-postradianskykh-krain> (Дата звернення: 02.10.2020).

- <http://archaeology.odessa.ua/ua/struktura/antichnaya-numizmatika-greciya-rim/1> (Дата звернення: 02.10.2020).
113. Одеський археологічний музей. Офіційна сторінка. Відділ нумізматики. НумізMATика Західної Європи. URL: <http://archaeology.odessa.ua/ua/struktura/numizmatika-zapadnoj-evropy> (Дата звернення: 02.10.2020).
114. Одеський археологічний музей. Офіційна сторінка. Відділ нумізматики. Російська нумізMATика. URL: <http://archaeology.odessa.ua/ua/struktura/russkaya-numizmatika/1> (Дата звернення: 02.10.2020).
115. Ольвія. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Olviia (Дата звернення: 02.10.2020).
116. Онлайн-енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Онлайн-енциклопедія> (Дата звернення: 02.10.2020).
117. Полтина Петра I. URL: https://coins.kiev.ua/ukr/monetu-nagorodu/carskoi-rosii/petra_1/poltina-u111.html (Дата звернення: 02.10.2020).
118. Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Офіційна сторінка. URL: <http://museum.kh.ua/> (Дата звернення: 02.10.2020).
119. Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Офіційна сторінка. Колекції. НумізMATика. URL: <http://museum.kh.ua/collections/numizmatika.html> (Дата звернення: 02.10.2020).
120. Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Офіційна сторінка. Інші статті. Гривні-зливки з колекції музею. URL: <http://museum.kh.ua/blogs/blogs.html?title=Hryvnizlyvky-z-kolektsii-muzeiu>. (Дата звернення: 02.10.2020).
121. Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Офіційна сторінка. Інші статті. Монети-плати XVIII ст. URL: <http://museum.kh.ua/blogs/blogs.html?title=Monetyplaty-XVII-st>. (Дата звернення: 02.10.2020).